

Puhetta tukevien kommunikaatiomenetelmien opas osallisuuden tukemiseksi

Anniina Hampori & Kiia Karimaa

2025 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Puhetta tukevien kommunikaatiomenetelmien opas osallisuuden tukemiseksi

Annina Hampori & Kiia Karimaa
Sosionomi
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2025

Anniina Hampori, Kiia Karimaa

Puhetta tukevien kommunikaatiomenetelmien opas osallisuuden tukemiseksi

Vuosi

2025

Sivumäärä

54

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää kommunikaatio-opas, joka tukee järjestön työntekijöitä, vapaaehtoisia ja harjoittelijoita puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien hyödyntämisessä. Oppaan tavoitteena oli lisätä tietoisuutta erilaisista kommunikointitavoista, vahvistaa lasten osallisuutta ja mahdollistaa mielekäs vuorovaikutus puhetta rajoitetusti käyttävien lasten kanssa. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostui kommunikoinnin, osallisuuden ja kehittämistyön käsitteistä. Keskiössä olivat muun muassa piirrosviestintä, tukiviittomat ja kuvakommunikaatio, joita voidaan soveltaa osana lapsen arkea.

Opinnäytetyössä hyödynnettiin kahta aineistonkeruumenetelmää: havainnointia ja kyselyä. Havainnointi toteutettiin Makongenin kylässä järjestön päivähoitossa. Lasten huoltajilta pyydettiin kirjallinen suostumus, ja havaintoja tehtiin lasten ja aikuisten välisestä vuorovaikutuksesta. Havaintojen perusteella voitiin todeta, ettei puhetta tukevia menetelmiä käytetty aktiivisesti, vaikka lapset ilmaisivat itseään eleiden, toiminnan ja reaktioiden kautta. Lisäksi toteutettiin kysely, johon vastasivat työntekijät, vapaaehtoiset ja järjestön perustajat. Tulosten mukaan osa vastaajista tunsi esimerkiksi tukiviittomat ja kuvakommunikaation käsitteinä, mutta vain harvat osasivat hyödyntää niitä käytännössä. Piirrosviestintä oli lähes täysin tuntematon menetelmä. Kyselyn vastauksista korostui tarve konkreettiselle työkalulle, joka tukee lasten kanssa toimivien aikuisten osaamista ja auttaa rakentamaan sujuvampaa vuorovaikutusta lasten kanssa. Oppaan toivottiin olevan helposti ymmärrettävä ja visuaalinen.

Opinnäytetyö noudatti tieteellisen tutkimuksen eettisiä periaatteita ja Laurea-ammattikorkeakoulun ohjeistusta. Henkilötietoja ei kerätty, aineisto anonymisoitiin ja tiedonkeruuseen haettiin tarvittavat suostumukset. Aineiston luotettavuutta vahvistettiin käyttämällä monipuolisia ja tilanteeseen soveltuvia menetelmiä.

Kehittämistyön tuloksena syntyi käytännönläheinen kommunikaatio-opas, joka jäi järjestön käyttöön. Oppaalla on tarkoitus edistää lasten oikeutta osallistua ja tulla ymmärretyksi riippumatta heidän kielellisistä valmiuksistaan. Samalla se tukee työntekijöiden osaamista. Oppaan toivotaan tuottavan pitkäkestoista hyötyä järjestön toimintaan sekä lasten elämään ja luovan perustaa lapsilähtöiselle ja osallisuutta edistävälle työtöteelle.

Asiasanat: osallisuus, kommunikointimenetelmät, lapsilähtöisyys

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

Anniina Hampori, Kiia Karimaa

A guide to speech-supporting communication methods to support inclusion

Year

2025

Pages

54

The purpose of this functional thesis was to develop a communication guide to support the organization's employees, volunteers, and interns in utilizing augmentative and alternative communication methods. The objective of the guide was to increase awareness of different ways of communication, strengthen children's participation, and enable meaningful interaction with children who use speech in a limited way. The theoretical framework was based on the concepts of communication, participation, and development work, focusing particularly on visual communication, sign-supported communication, and visual symbols, which can be applied in children's everyday lives.

Two data collection methods were used in the thesis: observation and a survey. Observation was carried out in the organization's daycare in the village of Makongeni. Written consent was obtained from the children's guardians, and observations were made of the interaction between children and adults. Based on the observations, augmentative communication methods were not actively used, although children expressed themselves through gestures, actions, and reactions. In addition, a survey was conducted among employees, volunteers, and the organization's founders. The results indicated that while some respondents were familiar with concepts such as sign-supported communication and symbol communication, only a few were able to apply them in practice. Visual communication was almost entirely unknown. The survey highlighted the need for a concrete tool to support the skills of adults working with children and to help build smoother interaction. The guide was expected to be easy to understand and visual.

The thesis was carried out in accordance with the ethical principles of scientific research and the guidelines of Laurea University of Applied Sciences. No personal data were collected, the material was anonymized, and the necessary consents for data collection were obtained. The reliability of the material was strengthened by using diverse and context-appropriate methods.

As a result of the development work, a practical communication guide was produced and left for the organization's use. The guide is intended to promote children's right to participate and to be understood regardless of their linguistic abilities, while also supporting the competence of employees. It is hoped that the guide will bring long-term benefits to the organization's activities and to children's lives, while providing a foundation for a child-centered and participatory approach.

Keywords: participation, communication methods, child-centeredness

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön työelämäkumppani	7
3	Cp-vamma ja kommunikaatio	9
4	Kehitysvammaisuus ja kommunikaatio	10
5	Kielellinen kehitys	11
5.1	Tyypillinen kielenkehitys	12
5.2	Kehityksellinen kielihäiriö	14
6	Puhetta tukevat kommunikointimenetelmät	14
6.1	Piirosviestintä kommunikaation keinona	16
6.2	Tukiviittomat kommunikaation keinona	16
6.3	Kuvat kommunikaation keinona	17
7	Kielellinen osallisuus	18
8	Opinnäytetyön toteutus	19
8.1	Tarkoitus ja tavoite	20
8.2	Havainnointi päivähoidossa	20
8.3	Kohderyhmän tarpeen kartoitus kyselyllä	22
9	Oppaan koonti	24
10	Kehittämistyön arviointi	26
11	Pohdinta	28
12	Eettisyys ja luotettavuus	28
	Lähteet	31
	Liitteet	34

1 Johdanto

Ajatus opinnäytetyön tekemisestä yhdessä alkoi kypsyään jo kesällä 2024. Molemmilla opinnäytetyön tekijöistä on runsaasti työkokemusta kehitysvammaisten ja useiden muiden kommunikaation tukea tarvitsevien asiakasryhmien kanssa toimimisesta. Jokaisella ihmisellä on oikeus tulla kuulluksi ja löytää keino ilmaista itseään, vaikka ei sanallisesti sitä voisikaan tehdä. Tämä ajatus johdatti pohtimaan opinnäytetyön aihetta osallisuuden tukemisesta kommunikaatiomenetelmien avulla. Opinnäytetyön mahdollisia toimeksiantajia pohdiskellessa heräsi myös ajatus työn kehittämisen harjoittelun tekemisestä ulkomailla. Sekä harjoitteluun että opinnäytetyön toimeksiantajaksi löytyi järjestö Keniasta, Home Street Home.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa opas (Lite1) Home Street Home -järjestön työntekijöille, vapaaehtoisille ja harjoittelijoille osallisuutta edistävästä puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä. Tämän myötä opas edistää kommunikaation sujuvuutta vuorovaikutustilanteissa lapsen ja työntekijän välillä ja tämän myötä vaikuttaa myös lapsen osallisuuteen positiivisesti. Tavoitteena on vastata kohderyhmän tarpeisiin eli lisätä kommunikaation tukea tarvitsevien lasten parissa työskentelevien tietoisuutta puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä sekä niiden hyödyntämismahdollisuuksista. Tavoitteena on myös, että sillä olisi kauaskantoista hyötyä järjestön toimintaan sekä asiakkaiden elämään. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena on siis kommunikaatio-opas osallisuuden tukemiseksi.

Kehittämistyön tuloksista hyötyvät niin järjestön työntekijät kuin kommunikaation haasteista kärsivät asiakkaatkin. Opas jäi käyttöön järjestölle, joten tietoa voidaan jakaa myös järjestön ulkopuolisille henkilöille, jotka toimivat asiakasryhmän kanssa. Kommunikaatiokyky on aiheena tärkeä ja jo Suomessa työtä tehdessä on huomattu, että kaikki työntekijät eivät osaa käyttää puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä ja se vaikeuttaa asiakkaiden osallistumista ja ymmärretyksi tulemistä.

Kehittämistyö tarjosi puhumattomien ja muiden kommunikaation haasteiden kanssa elävien lasten elämään mahdollisuuksia tuoda omia ajatuksiaan ja mielipiteitään esille. Tämän myötä he saivat paremmat mahdollisuudet osallistua yhteisönsä toimintaan aiempaa kokonaisvaltaisemmin ja tämän myötä osallisuus kasvaa. Kehittämistyö antoi työntekijöille ja vapaaehtoisille tietoisuutta puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä sekä niiden hyödyntämismahdollisuuksista.

Keniassa 16 % väestöstä kärsii jonkin asteisista kehitysvaikeuksista. Näistä 5 % on paljon vaikeuksia ja 0,5 % erittäin suuria kehitysvaikeuksia. Lapsi on 0-5-vuotiaana alttiimmillaan vaikutuksille, jotka muodostavat perustan tämän kasvulle ja kehitykselle. Näin ollen siis myös kehitysvammaisen lapsen varhaisen vaiheen kehityksen tukemisella on merkittävä rooli hänen

tulevaisuutensa kannalta. Kuitenkin erityisesti globaaleissa kehitysmaissa kuten Keniassa vammaisten lasten varhaiselle kehitykselle on monia esteitä, kuten sukupuolten välinen eriarvoisuus, asenteet, uskomukset, köyhyys sekä koulutuksen puute. Köyhyyden vaikutus vammaisen lapsen kouluttautumismahdollisuuksiin on merkittävä, sillä erityislapsen koulukustannukset voivat olla paljon tavallisia oppilaita suuremmat. Erityislapsen lähettäminen kouluun voi olla tämän perheelle taloudellisesti mahdotonta, joka kasvattaa syrjäytymisen kuilua kehitysvammaiselle entisestään. (African law matters, 2025.)

Kielelliset taidot ovat keskeisiä yhteiskunnallisen osallisuuden ja päätöksenteon kannalta. Puutteelliset kielelliset taidot voivat aiheuttaa ulkopuolisuutta, epämukavuutta ja jopa syrjäytymistä. On tärkeää erottaa näennäinen osallistaminen aidosta kuuntelemisesta ja ymmärtämisestä. Kielitietoinen opetus tukee kielellisten taitojen kehittämistä, vahvistaa myönteistä sosiaalista pääomaa ja edistää yhdenvertaista osallisuutta. (Inha, Laiho & Mattila 2020.)

2 Opinnäytetyön työelämäkumppani

Työelämäkumppanina opinnäytetyössä toimi voittoa tavoittelematon Home street home- järjestö. Se on rekisteröity Suomessa vuonna 2014, Keniassa 2015 ja Sveitsissä 2020. Järjestön projektitoiminta keskittyy lasten ja nuorten hyvinvoinnin, koulutuksen ja terveyden tukemiseen Makongenien kylässä, Kwalen piirikunnan alueella Keniassa. Järjestön arvoja ovat rehellisyys, välittäminen, kunnioitus, paikallislähtöisyys sekä monimuotoisuus. Toiminnan tavoitteena on tukea yhteisön kehitystä, poistaa köyhyttä ja nälkää, kehittää terveyspalveluita ja koulutusta sekä kehittää tyttöjen ja naisten aseman paranemista. (Home street home, 2025.)

Järjestön pääprojektina pyörii HSH center, johon kuuluu tyttöjen koulutuskeskus, erityistarpeisille lapsille suunnattu päiväkotitoiminta, 3- vuotiaiden leikkiryhmä, terveyskeskus sekä kirjasto- ja opiskelutilat. Tyttöjen koulutuskeskus eli Kalevala training center on nuorille tytöille suunnattu mahdollisuus opiskella kampaamo- tai ompelualaa tai tietokoneen käyttöä. Tytöt valmistuvat koulutuskeskuksesta kolmen kuukauden opiskelun jälkeen. (Home street home, 2025.)

Kehitys- ja cp-vammaisille lapsille suunnatussa päivähoitossa tarjotaan päivittäin lapsille fyysioterapiaa, aktiviteetteja, sekä huolenpitoa. Lapsia on päivähoitossa tällä hetkellä kymmenen. 3-vuotiaiden leikkiryhmässä lapset saavat viettää aikaansa enimmäkseen sosiaalisia taitoja harjoitellen ryhmässä leikkien, mutta siellä totutetaan lapsia myös hieman esikoulumaa-ilmaan tehtävien ja yhteisten sääntöjen kautta. (Home street home, 2025.)

Klinikalla hoidetaan päivittäin kymmeniä potilaita, joista suurin osa on alle 5-vuotiaita lapsia. Klinikalla on sekä aikuisille kuin vauvoillekin sairaalasänkyjä, apuvälineitä sekä muita

hoitovälineitä tarpeen varalle. Klinikkan uusin hankinta on ultraäänilaitte, jolla voidaan seurata raskauksien etenemistä. (Home street home, 2025.)

Näiden lisäksi järjestön toimintaan kuuluu HSH trust, joka mahdollistaa heikossa asemassa olevien lasten koulunkäyntiä sekä HSH feeding program, joka jakaa päivittäin puuroa sadoille lapsille koulu- tai päiväkotipäivän aikana. Järjestö kattaa kulujaan varainhankinnan tuotoilla, hyväntekeväisyystapahtumista saamallaan tuotoilla sekä myymällä erilaisia tuotteita. Yksittäisen henkilön on mahdollista tukea toimintaa lahjoituksen kautta tai menemällä vapaaehtoiseksi tai työharjoitteluun paikan päälle. (Home street home, 2025.)

Opinnäytetyön tuotos tehdään cp- sekä kehitysvammaisille lapsille suunnatun päiväkodin eli HSH Day Care centerin käyttöön. Päiväkodin tavoitteena on tukea cp- ja kehitysvammaisten lasten oppimista sekä tärkeiden taitojen kehittymistä. HSH Day Care center tarjoaa lapsille muun muassa fysio- toiminta- ja puheterapiaa päiväkotitoiminnan lisäksi.

Seuraava kappale käsittelee suurilta osin opinnäytetyön tekijöiden omia kokemuksia, havainnot ja kuultuja asioita, sillä ajankohtaista tietoa Keniassa tehtävästä sosiaalityöstä oli hankala löytää, kun löydettyjen lähteiden luotettavuutta ei pystytty varmuudella toteamaan. Keniassa tehdään sosiaalityötä erittäin vähän tarpeeseen nähden. Esimerkiksi Kwalen piirikunnassa työskentelee tiedetysti vain yksi sosiaalityöntekijä, vaikka kyseessä on suuri ja runsaslukuinen alue, jossa on paljon työkäisiä. Kwalen asukasluku on arviolta 866 820, joista lähes 80 prosenttia on alle 34-vuotiaita (County Government of Kwale 2025.) Havaittiin, että piirikunnassa on runsaasti osattomuutta, köyhyyttä, nälkää ja syrjäytymistä, joten sosiaalityölle olisi suuresti tarvetta. Haastavissa olosuhteissa myös eriarvoisuus korostuu. Makongenin kylässä näkyy selkeästi Home street home- järjestön merkitys. Järjestö työllistää monia paikallisia nuoria, ja tukee asukkaiden sekä fyysistä että henkistä hyvinvointia projekteillaan jatkuvasti. Keniassa kehitysvammaiset eivät välttämättä pääse lainkaan päivähoitoon tai kouluun. Heille ei automaattisesti tehdä kuntoutussuunnitelmia, eikä heillä yleensä ole käytössä kaikkia tarvitsemiaan apuvälineitä.

Clarkin, Holnessin, Nyamadzawon & Moogin (2024) artikkeli tuo esiin useita haasteita, jotka rajoittavat vammaisten lasten osallistumista varhaiskasvatukseen Keniassa. Vaikka lainsäädäntö tukee yhdenvertaista opetusta, sen käytännön toteutus kohtaa monia esteitä. Resurssipula, puutteellinen opettajakoulutus sekä saavutettavuusongelmat keskuksissa estävät lasten tasa-arvoisen osallistumisen. Sosiaaliset asenteet ja väärinkäsitykset vammaisuudesta, kuten esimerkiksi käsitys vakavasti vammaisten lasten oppimattomuudesta, lisäävät syrjintää ja rajoittavat mahdollisuuksia osallistua opetukseen. Lisäksi luotettavan tiedon puute ja heikko seuranta vaikeuttavat resurssien kohdentamista ja ohjelmien suunnittelua.

3 Cp-vamma ja kommunikaatio

CP-vammaisuus eli cerebral palsy tarkoittaa aivohalvausta (Kari, Laakso, Niskanen & Seppänen 2020, 42). Cp-vamma johtuu vaurioista aivojen osissa, jotka säätelevät liikettä, tasapainoa ja asentoa. Oireiden laatuun ja vaikeusasteeseen vaikuttavat vaurion laajuus, sijainti sekä ajankohta, jolloin vaurio on syntynyt. Aivovaurio voi tapahtua sikiökaudella, synnytyksen aikana tai varhaislapsuudessa. Monissa tapauksissa vaurion tarkkaa syytä ei pystytä selvittämään. Cp-vamma aiheuttaa pysyviä vaikeuksia liikkumisessa, asennon ylläpitämisessä ja arjen toiminnoissa. Cp-vamma ei ole sama asia kuin kehitysvammaisuus, vaikka osalla cp-vammaisista henkilöistä voi esiintyä myös kehitysvammaisuutta. Vammaan voi liittyä monenlaisia liittäntänsä oireita, kuten näkö- ja kuulohäiriöitä, kommunikaatiovaikeuksia tai epilepsiaa - nämä riippuvat vaurion laajuudesta ja sijainnista. Lääketieteessä cp-vammasta käytetään usein nimitystä cp-oireyhtymä (ICD-10: G80), joka korostaa oireiden yksilöllistä ja laajaa kirjoa. Vamma on pysyvä ja edellyttää pitkäjänteistä hoitoa. Cp-vamma on yleisin lapsuudessa ilmenevä oireyhtymä, joka vaatii pitkäaikaista ja säännöllistä kuntoutusta. Henkilöt, joilla on cp-vamma, hyötyvät moniammatillisesta tuesta ja kuntoutuksesta läpi elämän. (Duodecim 2020.)

Vaikka cp-vamman esiintyvyys on globaalisti nousussa, tarkkoja tilastoja Keniassa ei ole saatavilla. Tämä johtuu puutteellisesta tiedonkeruusta ja diagnostiikasta. Asiantuntijat kuitenkin arvioivat, että noin yhdellä lapsella sadasta on cp-vamma Keniassa. Maailman terveysjärjestö (WHO) on raportoinut, että tällä hetkellä CP-tapausten määrä on kasvussa niin kehittyneissä kuin kehitysmaissakin. (Enable me 2025.)

Cp-vamma voi vaikeuttaa puheen tuottamiseen tarvittavien lihasten tahdonalaisia liikkeitä. Tällöin puhe voi olla epätarkkaa, kankeaa tai puuromaista. Tahdonalaisten liikkeiden hallinnan lisäksi cp-vammaan voi liittyä aistien yli- tai aliherkkyyttä sekä toiminnallisen näön vaikeuksia, kuten näköhahmottamisen ongelmia. Nämä voivat osaltaan vaikeuttaa vuorovaikutusta ja kommunikaatiota. Puheeseen vaikuttaa myös äänen ja hengityksen yhteistoiminta, jonka koordinaatiossa voi esiintyä haasteita. (Duodecim 2020.)

Cp-vammaisella lapsella voi olla monia syitä kielen omaksumisen ja puheen oppimisen vaikeuksiin. Kokemusten niukkuus ja rajallisuus voivat viivästyttää kielen kehitystä. Cp-vamman taustalla oleva aivovaurio voi aiheuttaa myös erityisiä kielellisiä vaikeuksia, kuten dysfasiaa, joka hankaloittaa kielen oppimista. Lisäksi dysartria- cp-vammaan liittyvä motorinen puhehäiriö, ilmenee usein puheen epäselvyytenä. (Tolvanen 2006, 99.)

Motoristen rajoitteidensa vuoksi cp-vammainen lapsi saa ympäristöstään vähemmän ja joskus vääristynyttä tietoa, esimerkiksi pakkoliikkeiden tai säilyneiden varhaisrefleksien takia. Tämä motoristen kokemusten puute vaikuttaa muun muassa käsiteoppimiseen, kuten sijainti- ja lukumääräkäsitteiden hallintaan. Liikuntavammainen lapsi joutuu usein tukeutumaan auditiiviseen tietoon, mikä voi estää käsitteiden syvällisen ymmärtämisen. (Tolvanen 2006, 100.)

Monilla cp-vammaisilla lapsilla on myös näön alueella ongelmia, kuten taittovikoja, heikkonäköisyyttä tai karsastusta. Näiden vuoksi havaintojen vakiintuminen, joka tapahtuu tavallisesti noin vuoden iässä, voi viivästyä. Koska käsitteiden oppiminen edellyttää vakioituneita havaintoja, myös ensimmäisten merkityksellisten käsitteiden oppiminen voi viivästyä. (Tolvanen 2006, 100.)

Cp-vammaisen henkilön kohtaamisessa tärkeää on luoda rauhallinen tilanne ja varata riittävästi aikaa kommunikoinnille. Koska kommunikointikeinot vaihtelevat yksilöllisesti, on hyvä selvittää, mikä tapa toimii parhaiten juuri kyseisen henkilön kanssa. Katsekontakti tulee suunnata henkilöön itseensä, ei mahdolliseen tulkiin. Jos puhe on vaikeasti ymmärrettävää, on hyvä pyytää toistoa ja varmistaa ymmärrys. CP-vammaisen puheentuoton vaikeudet eivät yleensä vaikuta puheen ymmärtämiseen, joten keskustella voi tavalliseen tapaan. Keskeisintä on, että ihminen kohdataan yksilönä ja kunnioitavasti. (Duodecim 2020.)

4 Kehitysvammaisuus ja kommunikaatio

Kehitysvammaisuus tarkoittaa vaikeutta ymmärtää, oppia uusia asioita, soveltaa oppimaansa ja hallita omaa elämää. Suomessa käytössä olevan WHO:n ICD-10 tautiluokituksen mukaan kehitysvammaisuus on tila, jossa mielen kehitys on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai varhaislapsuudessa saadun keskushermostoon vaikuttavan sairauden, vian tai vamman seurauksena. Kehitysvammaan liittyy usein myös vaikeuksia ympäristöön sopeutumisessa kuten arjen käytännön taidoissa, kommunikaatiossa, oman elämän hallinnassa, ihmissuhteiden muodostamisessa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Duodecim 2025.)

Keniassa ei ole saatavilla tarkkoja tai ajantasaisia tilastoja kehitysvammaisten lasten määrästä. Arvioiden mukaan noin 10 % maassa asuvista lapsista elää jonkinasteisten erityistarpeiden kanssa. Tämä arvio perustuu asiantuntijoiden havaintoihin ja tutkimuksiin, mutta tarkkoja lukuja ei ole olemassa. (Eastes, Oyungu, Jerop, Ombitsa, Kigen & McHenry 2025.)

Kehitysvammaisuus jaotellaan neljään luokkaan, jotka ovat lievä-, keskivaikea-, vaikea- ja syväkehitysvammaisuus. Henkilö, jolla on lievä kehitysvammaisuus, oppii usein lukemaan ja kirjoittamaan, mutta saattaa tarvita tukea esimerkiksi raha-asioden tai virallisten asioiden hoitamisessa. Henkilö, jolla on keskivaikea kehitysvammaisuus, tarvitsee tukea tai ohjausta arjen toiminnoissa, kuten ruokailussa, pukeutumisessa, peseytymisessä ja liikkumisessa kodin ulkopuolella. Henkilö, jolla on vaikea kehitysvamma, tarvitsee laajaa tukea päivittäisissä toiminnoissa, usein jatkuvasti. Henkilö, jolla on syvä kehitysvammaisuus, tarvitsee toisen ihmisen apua kaikissa arjen askareissa ja toiminnoissa. Mitä lievempi kehitysvamma on, sitä paremmin henkilö pystyy toimimaan ja sopeutumaan ympäristöönsä. Jokainen kehitysvammainen henkilö on kuitenkin yksilö, ja tuen tarve vaihtelee yksilöllisesti. (Duodecim 2025.)

Kehitysvammaisuus johtuu useimmiten synnynnäisistä geneettisistä oireyhtymistä tai sairauksista, raskauden tai synnytyksen aikaisista komplikaatioista, tai varhaislapsuudessa ilmenevistä keskushermostoon vaikuttavista sairauksista tai vammoista. Kehitysvammaisuus todetaan moniammatillisen arvion perusteella. Psykologin tai neurologin tutkimuksissa henkilön kognitiivinen päättelykyky on selvästi normaalia heikompi, vastaten kehitysvammaisuuden tasoa. Lisäksi läheisten tai henkilön hyvin tuntevien haastatteluissa ilmenee merkittäviä vaikeuksia ympäristöön sopeutumisessa, kuten arjen taidoissa ja sosiaalisessa toiminnassa. Lääkäri vahvistaa kehitysvammaisuuden diagnoosin ja selvittää mahdollisen taustasyyn. Vaikea ja syvä kehitysvammaisuus todetaan yleensä jo ennen kouluikää. Sen sijaan lievempi kehitysvammaisuus voi jäädä tunnistamatta varhaislapsuudessa ja todetaan joskus vasta kouluikässä tai jopa aikuisuudessa. Tällöinkin oppimisen haasteet ja tuen tarve ovat usein olleet nähtävissä jo lapsuudessa, esimerkiksi koulunkäynnin tai arjen taitojen oppimisen yhteydessä. (Duodecim 2025.)

Kehitysvammaisuus ei itsessään ole puhe- tai kielihäiriödiagnoosi, eikä siihen aina liity kielen tai kommunikoinnin vaikeuksia, jotka vaatisivat kuntoutusta. Siitä huolimatta kehitysvammaiset ihmiset on nähty puheterapeuttisen kuntoutuksen keskeisenä kohderyhmänä. Valtaosalla kehitysvammaisista ihmisistä esiintyy kielen ja/tai kommunikoinnin erityisvaikeuksia. Kehitysvammainen ihminen ei vastaanota ja jäsennä ympäristön tarjoamaa tietoa samalla tavalla kuin muut, eikä ympäristö osaa aina mukauttaa ilmaisuun siten, että henkilö ymmärtäisi sen. Myös kehitysvammaisten henkilöiden varhaisiin viestintäkeinoihin perustuva ilmaisu voi jäädä tulkitsematta. (Launonen 2006, 144.)

Kielen kehitys vaihtelee yksilöllisesti ja kehitysvammaisuuden taustasyyn mukaan. Moniin diagnooseihin liittyy tyypillisiä puheeseen ja kieleen vaikuttavia piirteitä, jotka ovat kyseisessä ryhmässä yleisiä, vaikka ne eivät esiinny kaikilla. Esimerkiksi Downin oireyhtymään liittyy usein puheen kehityksen erityisvaikeus, Fragile X -oireyhtymään puheen sujuvuuden muutokset ja Williamsin oireyhtymään nimeämisvaikeus. Normaalin kielenkehityksen periaatteiden tunteminen on tärkeää, jotta kehitysvammaisen henkilön kielellisiä taitoja ja niiden kehitysedellytyksiä voidaan arvioida. Kehitys noudattaa pääosin samoja lainalaisuuksia kuin muillakin; uusien taitojen oppiminen edellyttää aiempien hallintaa. Kehitysvammaisen lapsen kehitys on kuitenkin tavallista hitaampaa ja jää usein alemmalle tasolle. Lisävammat ja erityisvaikeudet ovat yleisiä ja vaikeuttavat kehitystä, jota on usein hankala kompensoida. (Launonen 2006, 150-151.)

5 Kielellinen kehitys

Kielellä on monia ilmenemismuotoja: se voi olla puhuttua, kirjoitettua, kuvallista tai viitottua. Sovitun merkkijärjestelmän lisäksi nonverbaalinen kommunikaatio kuten ilmeet, eleet ja

äänenpainot, on keskeinen osa vuorovaikutusta. Kieli yhdistää menneen ja tulevan, mahdollistaen puheen eilisestä ja ajatuksen tulevasta. Vaikka ihmisellä on geneettinen valmius kielen oppimiseen, se vaatii myös kognitiivisia, sosiaalisia ja motorisia taitoja, varhaista vuorovaikutusta sekä sosiaalista kasvualustaa. Varhainen hoivaavan henkilön kanssa tapahtuva vuorovaikutus luo pohjan kielen oppimiselle. Ihmissuhteet tarjoavat kontekstin, jossa lapsen psykologiset ja kognitiiviset toiminnot kehittyvät. (Korpilahti, Lindevall & Pihlaja 2022, 208.)

Lapsen kielenkehityksen voidaan katsoa alkavan jo kohdussa, kun sikiö alkaa kuulla ensimmäisiä ääniä. Kehitys etenee nopeasti vastasyntyneestä tuhisijasta kohti maailmaa pohtivaa ja sujuvasti keskustelevaa esikoululaista. Ensimmäisten kuuden elinvuoden aikana lapsi omaksuu tyypillisesti äidinkieltänsä sanaston ja perusrakenteen, puhemotoriikan sekä keskeiset vuorovaikutustaidot. Varhainen kielenkehitys luo perustan myöhemmälle oppimiselle ja kommunikointitaidoille. Siksi on tärkeää, että lapsen läheiset sekä lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset tuntevat kielenkehityksen tyypilliset piirteet ja osaavat tukea lasta hänen kulloissakin kehitysvaiheessaan. (Niemitalo-Haapola, Haapala & Ukkola 2020, 9.)

Puheen ja kielen kehitys etenee vaiheittain, mutta yksilöllisesti. Lapset oppivat ymmärtämään, puhumaan ja ilmaisemaan itseään eri-ikäisinä. Vaikka kehitys on yksilöllistä, voidaan tunnistaa piirteitä, jotka voivat herättää huolta. Näitä tarkastellaan suhteessa tyypilliseen kielen, puheen ja kommunikaation kehitykseen. (Liite 2) Jos huolia ilmenee, on tärkeää tukea kielen kehitystä ja huomioida kieliympäristön merkitys. Kielen ja kommunikaation haasteet ilmenevät eri tavoin riippuen tilanteesta ja ympäristöstä. Kotona vanhemmat ymmärtävät lapsen viestintää pienistä vihjeistä, ja kodin rutiinit tukevat lapsen arkea. Varhaiskasvatuksessa arviointitilanteet poikkeavat kodista: työntekijällä on kokemusta samanikäisten lasten kehityksestä sekä koulutuksen tuomaa teoreettista tietoa lasten taidoista. (Korpilahti ym. 2022, 212-215.)

5.1 Tyypillinen kielenkehitys

Lapsen puheen kehityksen edellytyksenä on vuorovaikutus toisen ihmisen kanssa, joka on useimmiten aikuinen. Vastasyntynyt ilmaisella tarpeensa itkulla, ja kun aikuinen vastaa siihen nostamalla vauvan syliin ja tarjoaa ravintoa, lämpöä ja hoivaa, vauva oppii, että hänen viestinsä tuottaa helpotusta ja saa aikaan hoivaa. Noin puolen vuoden iässä vauva alkaa jokellella ja muodostaa erilaisia tavuja. Jokeltelu on tärkeä harjoitusvaihe, jonka avulla vauva harjoittelee puheliikkeitä. Tavujen yhdistäminen luo pohjan ensimmäisten sanojen syntymiselle. (Haukilehto 2024.)

Noin yhdeksän kuukauden iässä vauva alkaa tunnistaa ja reagoida omaan nimeensä. Vauva oppii myös osittamaan kiinnostavia kohteita kuten esimerkiksi kukkaa tai lamppua. Lisäksi vauva alkaa käyttää erilaisia eleitä, kuten nostaa kädet ylös pyytääkseen syliin tai vastaa aikuisen vilkutukseen vilkuttamalla takaisin. Tässä vaiheessa vauva huomaa, että ilmeet, eleet ja

äänensävyt ovat keskeinen osa viestintää ja vuorovaikutusta. Kielelliset leikit syntyvät edelleen yhdessä aikuisen kanssa ja niiden kautta vauva harjoittelee kieltä ja sosiaalisia taitoja. (Haukilehto 2024.)

Lapsi sanoo ensimmäiset sanansa tavallisesti noin yksivuotiaana. Tässä vaiheessa hän tunnistaa ja ymmärtää monia arkipäivän sanoja sekä lyhyitä ohjeita. Leikki on vielä pääosin lyhytkestoista ja tutkivaa. Tyypillistä on esimerkiksi kaappien tutkiminen ja tavaroiden purkaminen. Ennen kahden vuoden ikää sanavarasto yleensä laajenee nopeasti. Useimmat kaksivuotiaat osaavat jo sanoa useita sanoja, ja osa kykenee yhdistämään kaksi sanaa pieniksi lauseiksi, kuten esimerkiksi ”pallo pois”. Näissä lauseissa voi esiintyä lapsen itse muokkaamia sanoja ja taivutusmuotoja, mikä osoittaa lapsen harjoittelevan kielenkäyttöä. (Haukilehto 2024.)

Kolme- neljävuotiaan lapsen sanasto kasvaa nopeasti ja puheessa alkaa esiintyä uusia sanaluokkia, kuten adjektiveja, pronomineja ja partikkeleita. Lapsi käyttää verbien aikamuotoja, monikon tunnuksia, genetiiviä ja partitiivia sekä sisä- ja ulkopaikallissijoja. Lapsi on aktiivinen keskustelukumppani, joka kyselee paljon ja hallitsee keskustelun alkeet. Lapsen puhe on yhä ymmärrettävämpää ja hän osaa käyttää apuverbejä, erilaisia aikamuotoja sekä taivuttaa verbejä. Puheessa esiintyy käsky-, kielto- ja kysymyslauseita. Lapsi osaa ilmaista esineiden paikkaa ja sijaintia, käyttää adjektiivien vertailuasteita ja ilmaista tunteitaan sanallisesti. Hän osaa kertoa kuvista ja luoda juonellisia kertomuksia, joissa on yhteyksiä hänen omaan elämäänsä. Tässä vaiheessa kielellinen tietoisuus alkaa laajentua. (Korpilahti ym. 2022, 7.)

Viisivuotiaan puheessa esiintyvät eri sanaluokat samassa suhteessa kuin aikuisilla. Sanojen ääntäminen on pääosin yleiskielen mukaista. Lapsi taivuttaa sanoja ja muodostaa lauseita kielopin perussääntöjen mukaisesti. Paikan, sijainnin ja ajan ilmaisut tarkentuvat. Lapsi ymmärtää käsitteitä, jotka liittyvät esineiden ja asioiden kokoon, määrään, väriin ja muotoon. Hän osaa tuottaa omia tarinoita, loruja sekä kielellisiä leikkejä. Tässä iässä lapsi nauttii kielellisestä hassuttelusta, riimeistä ja sanalajeista, mikä vahvistaa hänen sanavarastoaan ja äännetietoisuuttaan. (Korpilahti ym. 2022, 7.)

Kouluikään mennessä lapsen sanavarasto on kasvanut jo yli 10 000 sanaan. Esineiden ja symbolien nimeäminen on sujuvaa ja tarkkaa. lapsen äännetietoisuus on kehittynyt: hän ymmärtää, että sanat muodostuvat äänneistä, tunnistaa äänne-eroja ja osaa yhdistää, poistaa, lisätä tai laskea sanoissa esiintyviä äänneitä. Vuorovaikutustaidot ovat vahvistuneet. Lapsi toimii annettujen ohjeiden mukaisesti, osaa vuorotella keskustelussa ja kykenee kuuntelemaan satuja myös ilman kuvia. Hän muistaa sekä osaa toistaa aiemmin kuultuja tarinoita ja pystyy seuraamaan pidempiä jatkokertomuksia. (Korpilahti ym. 2022, 7.)

5.2 Kehityksellinen kielihäiriö

Kielihäiriöllä tarkoitetaan vaikeutta kommunikoida tehokkaasti kielen avulla sekä käyttää kieltä oppimisen välineenä. Kielihäiriöön voi liittyä sosiaalisia, emotionaalisia ja koulusuoriutumiseen liittyviä haasteita. Useimmat lievistä kielihäiriöistä kärsivät lapset sopeutuvat kuitenkin hyvin ympäristöönsä. Peittyvä kielihäiriö saattaa ilmetä esimerkiksi impulsiivisuutena, meluisten paikkojen välttelynä, lapsekkaana käytöksenä, levottomuutena tai puhekontaktien karttamisena. Kielihäiriöiselle lapselle voi myös olla ominaista yleinen epäonnistumisen tunne ja heikko iteluottamus kielellisiin tilanteisiin liittyen. (Korpilahti 2006, 40.)

Kehityksellinen kielihäiriö (ent. dysfasia, kielellinen erityisvaikeus) tarkoittaa, että lapsen puheen ja kielen kehitys etenee viivästyneesti tai poikkeavasti. Tällöin lapsen kielelliset taidot ja toimintakyky eivät kehity iänmukaisesti. Sanaston oppiminen voi olla hidasta: ensisanat tulevat myöhään, aiemmin opitut sanat unohtuvat, eikä lapsi ala muodostaa lauseita yhdistämällä sanoja. Lauseiden, käsitteiden ja kieliopin oppiminen tapahtuu tavanomaista hitaammin. Lapsi voi olla puhumaton tai hänen puheensa saattaa olla hyvin epäselvää. Asioiden kertominen on usein vaikeaa, joten kertomukset voivat olla joko lyhyitä ja suppeita tai runsaita, mutta epäjohdonmukaisia, ilman selkeää punaista lankaa. (Aivoliitto 2025a.)

Kielellisen ymmärtämisen haasteet ovat yleisiä. Lievät vaikeudet saattavat näkyä vasta kouluiässä, kun taas vaikeammissa tapauksissa ongelmat voivat ilmetä jo arkipäivän tilanteissa, esimerkiksi pitkien ohjeiden, abstraktien käsitteiden tai monimutkaisten keskustelujen ymmärtämisessä. Kun lapsella on vaikeuksia ilmaista itseään, tulla ymmärretyksi tai ymmärtää muita, arjen tilanteet voivat tuntua hämmentäviltä, yllättäviltä tai jopa pelottavilta. Tämä voi johtaa turhautumiseen tai siihen, että lapsi ilmaisee kommunikaatiotarvettaan muilla tavoilla, kuten käytöksellä. Kehitykselliseen kielihäiriöön voi liittyä myös muita haasteita, kuten motorista kömpelyyttä, tarkkaavuuden vaikeuksia, toiminnanohjauksen ongelmia sekä aistin säätelyn pulmia. Lisäksi lapsella voi olla haasteita sosiaalisissa taidoissa ja tunteiden käsittelyssä. (Aivoliitto 2025a.)

6 Puhetta tukevat kommunikointimenetelmät

Itsensä ilmaiseminen on olennainen osa vuorovaikutusta sekä sosiaalisten suhteiden ja arjessa toimimisen perustaa. Kielelliset taidot voivat vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka yksilöä kohdataan ja arvostetaan. Kommunikointivaikeudet voivat heikentää osallisuutta ja altistaa syrjäytymiselle. Se, ettei henkilö kykene puhumaan tai hänen kommunikaatiokykynsä on muuten rajoittunut, ei tarkoita, ettei hänellä olisi ajatuksia, tunteita tai tarpeita ilmaistavanaan. Tämän vuoksi on tärkeää löytää hänelle sopiva tapa kommunikoida. (Laurinkari, Saarinen, Kärnä & Besio-Laurens 2014, 16.)

Haastava käyttäytyminen liittyy usein tilanteisiin, joissa kommunikointi ei toimi. Ilman toimivaa ilmaisukeinoa voi olla mahdotonta kertoa esimerkiksi kivusta, ahdistuksesta tai muusta tarpeesta - tai toisaalta ilosta ja miellyttävistä kokemuksista. Kun mahdollisuudet itsensä ilmaisuun puuttuvat, kaventuvat samalla myös henkilön vaikutusmahdollisuudet omiin asioihinsa. Erityisesti niiden henkilöiden kohdalla, joilla on vaikeita toimintarajoitteita, vuorovaikutustaitojen tukeminen voi parantaa elämänlaatua huomattavasti. Jo pieni edistys kommunikoinnissa voi olla merkityksellinen ja tuottaa yksilölle iloa. (Laurinkari ym. 2014, 16.)

Puhuminen on ihmisen tyypillisin kommunikointitapa, mutta se voi puuttua tai olla puutteellista tilapäisesti tai pysyvästi. Tällöin käytetään puhetta tukevaa tai korvaavaa kommunikointia (AAC, Augmentative and Alternative Communication), joka mahdollistaa viestien välittämisen. AAC käsittää käyttäjän, johon kuuluvat ihmiset ja fyysinen ympäristö. (Huuhtanen 2012, 15.)

Kommunikointi on vastavuoroista: molemmat osapuolet toimivat vuorotellen lähettäjinä ja vastaanottajina. Toisen osapuolen vaikeudet viestin lähettämässä tai vastaanottamisessa vaikuttavat koko vuorovaikutukseen. Parhaaseen lopputulokseen päästään yhdessä pohtimalla ja löytämällä uusia kommunikointikeinoja. Kommunikaatio sisältää sekä tiedostettuja että tiedostamattomia viestejä. Nonverbaalit keinot kuten ilmeet, eleet, kehon asento, etäisyys ja katse ovat usein tiedostamattomia voi voivat joskus olla ristiriidassa sanallisen viestin kanssa. Kehonkieli saattaa esimerkiksi paljastaa jotain mitä sanat yrittävät peittää. Jokainen kommunikoi omalla tavallaan ja samat asiat voidaan ilmaista monin eri tavoin. (Huuhtanen 2012, 12.)

Puhetta tukevan ja korvaavan kommunikointikeinon käyttö ei estä hyödyntämästä luonnollisia kommunikointikeinoja. Päinvastoin kaikkia mahdollisia keinoja tulisi käyttää. Näitä ovat esimerkiksi katse, katsekontakti, kehon asennot, ilmeet, eleet ja äännähdykset. Kommunikointimuodot voidaan myös ryhmitellä esimerkiksi avusteiseen- ja ei-avusteiseen kommunikointiin. (Huuhtanen 2012, 15.)

Avusteiseen kommunikointiin kuuluvat kaikki muodot, joissa kielellinen ilmaus on fyysisesti erillään käyttäjästä ja merkit valitaan käytettäväksi. Tähän ryhmään sisältyvät graafiset kommunikointikeinot ja niiden apuvälineet sekä esineet signaalimerkkeinä ja kosketeltavat merkit. Ei-avusteisessa kommunikoinnissa henkilö tuottaa kielelliset ilmaisut itse ja käytettävät merkit luodaan hänen toiminnallaan. Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi eleillä ja viittomilla kommunikointi sekä morsetus, puhe ja sen oheisviestintä. (Huuhtanen 2012, 15.)

Erilaisia kommunikointimenetelmiä on erittäin paljon, mutta niistä yleisimpiä ovat piirrosviestintä, tukiviittomat ja kuvakommunikaatio. Opasta varten arvioitiin erilaisten kommunikaatiomenetelmien toimivuutta. Arvioinnissa huomioitiin muun muassa käyttäjien tarpeet, viestinnän selkeys sekä menetelmien helppous eri tilanteissa. Arvioinnin tavoitteena oli löytää tehokkaimmat ja käyttäjäystävällisimmät tavat tukea vuorovaikutusta erilaisissa ympäristöissä.

6.1 Piirrosviestintä kommunikaation keinona

Nopean piirrosviestinnän kehittäminen alkoi tiettävästi 1990-luvulla, kun Kilon päiväkodissa havaittiin lasten oppivan kommunikoimaan helposti puhevammaisten ikätovereidensa kanssa aikuisilta saadun ohjauksen ja esimerkin näytön myötä. Piirrosviestinnässä tärkeää on pitää piirtäminen nopeana lapsen mielenkiinnon säilyttämiseksi sekä seurata lapsen reaktioita, jotta voidaan olla varmoja, että lapsi ymmärtää mistä puhutaan ja voi mahdollisesti myös osallistua piirtämiseen. (Merikoski, H. 2024.)

Piirtäminen on tehokas puheen tukemisessa ja korvaamisessa, sillä kynä ja paperi ovat yleensä helposti saatavilla. Se on myös kätevää niissä tilanteissa, kun haluttuja asioita ei löydy kuvina muualta. Piirtäminen tukee tarkkaavuuden ohjaamista ja voi tehdä puheen rytmiksi selkeämmäksi. Esimerkiksi satujen kertominen rytmisessä piirtäen tuo tarinan visuaaliseksi ja auttaa tunteiden siirtymisessä paperille. Tämä voi myös selkiyttää toiminnan ohjausta ja rytmittää sitä paremmin kuin pelkkä puhe. Rytmisessä piirtäminen on erityisen hyödyllistä sosiaalisten karttojen luomisessa, joissa voidaan ennakoida tulevia tapahtumia ja toiminnan sääntöjä. (Aivoliitto 2025b.)

Piirrosviestintä tapahtuu siten, että paperille piirretään nopeasti kuvia, joiden määrä voi vaihdella lapsen kielellisen taitojen ja muistikyvyn mukaan. Puhumattoman lapsen on vaikea tehdä aloitteita tai kertoa kokemuksistaan, mutta nopea piirrosviestintä auttaa selvittämään niin mukavat kuin epämiellyttävätkin kokemukset. Jos piirtäminen ei tuo esiin tarvittavaa tietoa, lapselta voi kysyä, haluaako hän aloittaa alusta tai kertoa muusta asiasta. Lapsi on mukana keskustelussa aktiivisesti, ja kun asia on selvitetty, se tarkistetaan kysymällä, oliko se oikea asia, jonka hän halusi kertoa tai mihin halusi saada vastauksia. (Merikoski, H. 2024.)

6.2 Tukiviittomat kommunikaation keinona

Suomalainen viittomakieli on saanut alkunsa jo 1800-luvulla, kun kuulovammainen nimeltään Carl Oscar Malm muutti Ruotsista Suomeen ja hänen käyttämänsä viittomakieli levisi ympäri Suomea. Kuitenkin vasta 1970-luvun päätyttyä viittomiin ja niitä eniten käyttäviin kuuroihin alettiin suhtautua myönteisemmin ja viittomat alkoivat yleistyä myös opetuskielenä. Eri kielillä on erilaiset viittomakielet ja Suomessa käytetään nykyään kahta viittomakieltä, jotka ovat suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli. (Kuulonhuoltoliitto 2017.)

Tukiviittomat eivät ole sama asia, kuin viittomakieli, vaan tukiviittomat ovat viittomakielestä irrotettuja yksittäisiä sanoja. Esimerkiksi jos viittomakielellä sanotaan "aloita syöminen", tukiviittomalla näytetään vain "syödä"-viittomaa. Tukiviittomien oikeaoppisuus ei ole yhtä olennaista, kuin se, että niitä käytetään. Tukiviittomat selkiyttävät ja rytmittävät aikuisen puhetta. Ne auttavat lasta ymmärtämään puhetta paremmin ja toimivat myös lapsen omana ilmaisukeinona, erityisesti silloin, kun puhe on niukkaa. Tukiviittomat voivat lisäksi selkeyttää

lapsen omaa puhetta. Ne eivät hidasta puheen oppimista, vaan tukevat sanojen ja kielen omaksumista. Viittomat opitaan kuten sanatkin: arjen vuorovaikutuksessa, toiston kautta ja merkityksellisissä tilanteissa. Lapsi omaksuu viittomia, kun aikuiset käyttävät niitä aktiivisesti. Lapselta ei kuitenkaan edellytetä viittomien käyttämistä itse, vaan tärkeintä on, että aikuinen tarjoaa mallin. (Aivoliitto 2025c.)

Puheemme yhteydessä hyödynnämme usein myös ilmeitä, eleitä ja kehonkieltä, jotka tukevat ja vahvistavat sanallista viestiä. Viittomien oppiminen on monille melko helppoa, sillä useat viittomat muistuttavat luonnollisia eleitä. Viittomat ovat kädellä tehtyjä liikkeitä, joilla ilmaistaan yksittäisiä sanoja tai käsitteitä. Lasten omien eleiden sijasta hyödynnetään tukiviittomajärjestelmää, jonka avulla viestintä on yhteisesti ymmärrettävää ja jaettua kaikille osapuolille. (Health for kids 2025.)

6.3 Kuvat kommunikaation keinona

Kuvakommunikaatiolla tarkoitetaan kuvien käyttöä puheen sekä sanattoman viestinnän tukena. Kuvien avulla voidaan havainnollistaa vaikeasti ymmärrettäviä asioita sekä viitata asioihin, joita lapsi ei pysty ilmaisemaan sanallisesti. Niitä voidaan käyttää esimerkiksi ajankäsitteiden tukemiseen, keskustelun tukemiseen tai päiväjärjestyksen havainnollistamiseen. Kuvat voivat olla tulostettuja, piirrettyjä, lehdestä leikattuja tai vaikka valokuvia. Lapsen tarpeen mukaan voidaan tehdä myös hänelle henkilökohtainen kuvakansio, josta löytyy lapsen kommunikointiin tärkeitä kuvakortteja. (Aivoliitto 2025d.)

Kuvien käyttöön tutustuminen kannattaa aloittaa lapselle mielekkään toiminnan, kuten leikin kautta. Esimerkiksi Kapteeni käsklee- leikkiin voidaan helposti lisätä kuvia, jolloin tuetaan lasten yhdenvertaisuutta sekä itsetuntoa. Kuvitetut leikkivaihtoehdot auttavat oman toiminnan suunnittelemisessa ja ne antavat lapselle mahdollisuuden vaikuttaa itse seuraavaan aktiiviteettiinsa, vaikka ei sitä sanallisesti voisikaan tehdä. Arjen tilanteiden helpottamiseen voidaan käyttää myös omia kuvakokonaisuuksiaan. Esimerkiksi pukeutumiseen, syömiseen tai iltapuhuihin liittyvät kuvat voivat olla tehokas keino auttaa lasta ymmärtämään mitä tapahtuu ja samalla lapsi voi itse harjoitella käyttämään arjessa päivittäin esiintyviä kuvia. Lasten kuvakommunikaation harjoittelun edellytyksenä on aikuiselta saatu mallinnus. Lapselta ei voida vaatia sujuvaa kuvien käyttöä, jos hän ei ole saanut tarpeeksi mallia ja ohjeistusta siihen. (Aivoliitto 2025d.)

Kuvien käyttö tarjoaa henkilölle mahdollisuuden ilmaista itseään ja tulla ymmärretyksi. Samalla kuvat toimivat ohjaajan viestinnän välineenä vammaisen asiakkaan kanssa. Kuvien tulee olla selkeitä, helposti tulkittavia ja asiakkaan elämään sekä yksilölliseen kokemukseen liittyviä. (Kari ym. 2020,194.)

7 Kielellinen osallisuus

Osallisuus tarkoittaa tasa-arvoista osallistumista yhteisöihin ja yhteiskuntaan. Jokaisella on oikeus vaikuttaa omaan elämäänsä, päättää omista asioistaan ja osallistua yhteisten asioiden päättämiseen. Kehitysvammaisella tai tukea tarvitsevilla lapsella on samat oikeudet kasvaa osaksi yhteiskuntaa kuin muillakin ikätovereillaan. Hänen osallisuuttaan voi tukea esimerkiksi henkilökohtaisella avulla. Avusta voi hyötyä arjessa, oppimisessa sekä vapaa-ajalla. Osallisena lapsi kokee kuuluvansa yhteisöön ja voivansa olla osa ryhmää omana itsenään. Hän tuntee, että aikuiset kuuntelevat ja huomioivat hänen mielipiteensä päätöksenteossa, sekä auttavat häntä jakamaan tärkeitä asioita muiden kanssa ja tekemään niitä yhdessä. Aikuisten on tärkeää ottaa huomioon lasten mielipiteet, koska siten he ymmärtävät lasten kiinnostuksenkohteita, huolia ja heille tärkeitä asioita sekä tukevat lapsen terveyttä, kehitystä ja terveen itsetunnon muodostumista. (Minulla on asiaa- osallisuus 2025.)

Ihmisen toimintaympäristö muodostuu sekä fyysisestä että psykososiaalisesta ympäristöstä, johon sisältyvät myös sosiaaliset ja informatiiviset suhteet. Vuorovaikutus muiden kanssa edellyttää kykyä vastaanottaa, tulkita ja ilmaista viestejä sekä niiden merkityksiä. Tämä onnistuu yhteisen kielen avulla. Ihminen muodostaa käsityksen itsestään ja identiteetistään vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Ilman yleisesti ymmärrettävää kieltä puhevammaisen ihmisen elämä voi rajoittua merkittävästi. Yhteisyssuhteet tarjoavat sosiaalista tukea ja kiinnittävät yksilön osaksi yhteisöä, toimien samalla suojana syrjäytymistä vastaan. Syrjäytyminen voi tarkoittaa eristäytymistä sosiaalisista suhteista ja osallisuuden menettämistä. Jos henkilön kyky ilmaista itseään on heikentynyt tai puuttuu lähes kokonaan, hänen osallistumismahdollisuutensa ovat ilman tukea vähäiset. Mahdollisuus vaikuttaa itseä koskeviin päätöksiin on kuitenkin olennainen osa elämänhallintaa. (Laurinkari ym. 2014, 17.)

Kielelliset taidot ovat keskeisiä osallistumiselle yhteiskuntaan, päätöksentekoon ja yhteisöihin. Kielelliset rajoitteet voivat myös sulkea pois ja luoda epämukavuutta, jolloin osallistuminen vaikeutuu. On tärkeää erottaa näennäinen osallistaminen aktiivisesta kuuntelemisesta, jossa halutaan oikeasti ymmärtää toisen tarpeet. Kielitaito on sosiaalista pääomaa, joka voi periytyä ja vaikuttaa osallisuuteen tai syrjäytymiseen. Puutteellinen kielitaito voi estää osallistumisen yhteiskuntaan ja jopa johtaa väkivaltaiseen radikalisoitumiseen. Kielitietoisien opetuksen merkitys myönteisen sosiaalisen pääoman luomisessa on siksi tärkeä. (Inha, Laiho & Mattila 2020.)

Lasten vuorovaikutustaidot kasvavat ja he oppivat kommunikoimaan, neuvottelemaan ja asettamaan tarpeitaan tärkeysjärjestykseen, kun he saavat osallistua oman arkensa suunnitteluun ja päätöksentekoon. Erityistä tukea tarvitsevien lasten mielipiteiden selvittäminen ja huomioon ottaminen on erityisen tärkeää, koska heillä on usein rajoitetut mahdollisuudet tehdä valintoja ja päätöksiä, vaikka he ovat monesti aikuisten toiminnan kohteena. He voivat myös

olla alttiimpia kiusaamiselle ja joutuvat usein tutkimusten ja arviointien kohteiksi ilman vaikutusmahdollisuuksia. Lisäksi he jäävät usein syrjään neuvotteluprosesseista, koska ne perustuvat pääasiassa kielellisiin taitoihin, ja heidän kanssaan työskentelevillä aikuisilla ei välttämättä ole tarvittavia kommunikaatiomenetelmiä. (Minulla on asiaa- osallisuus 2025.)

8 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena kehittämistyönä järjestön tarpeiden mukaisesti. Kehittämistyötä suunniteltaessa ja sen aihetta ja prosessia pohtiessa oltiin yhteydessä opinnäytetyön toimeksiantajaan, jotta voitiin kehittää yhdessä tarkoitus ja tavoitteet opinnäytetyölle toimeksiantajan tarpeisiin mahdollisimman hyvin vastaten. Tämän jälkeen valmiin työn tavoitteita ja käyttötarkoitusta tarkennettiin ja pohdittiin valmiin työn konkreettista muotoa, jonka tulisi olla käytännöllinen ja tarvetta vastaava. Kaikkien osapuolien mielestä kommunikaatiomenetelmien opas oli tarpeellinen työelämäkumppanille. Tiedon keräämistä ja koontia tehtiin useissa eri vaiheissa työtä, mutta sen pääpiste painottui kevääseen, jolloin toteutettiin tiedonkeruuta havainnoimalla ja tarvetta kartoittavalla kyselyllä. Tiedon keruun jälkeen opinnäytetyön ja samalla myös oppaan pääteemoja alettiin valitsemaan ja rajaamaan ja sen kautta niiden rakenteita voitiin jo alkaa hahmottelemaan. Opasta kootessa kiinnitettiin erityistä huomiota selkeään ulkoasuun sekä yksinkertaiseen kieleen. Työn edistyessä oltiin tarvittaessa yhteydessä työelämäkumppaniin, jotta saatiin palautetta työstä sekä toiveita sen lopulliseen versioon. Palautteiden ja toiveiden myötä opasta muutettiin ja kehitettiin haluttuun suuntaan. Kun kaikki osapuolet olivat tyytyväisiä, opas ja opinnäytetyö viimeisteltiin niin ulkoasullisesti kuin sisällöllisestikin. Oppaan sähköinen versio lähetettiin Keniaan, jossa toimeksiantaja voi tulostaa oppaan käyttöönsä. Opasta voidaan tulevaisuudessa päivittää uuden tiedon ja toiveiden sekä tarpeiden mukaan.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä asiantuntijuus ilmenee ammatillisena käytäntönä sekä sitä käsittelevänä opinnäytetyötekstinä, ammatillisena artikkelina tai portfoliona. Ammatillisen käytännön toteutukseen liittyvät ratkaisut perustellaan lähdeaineiston, aiempien tutkimusten ja tarvittaessa itse kerätyn tutkimusaineiston avulla. Toiminnallinen opinnäytetyö voi muodostaa itsenäisen kokonaisuuden, joka vastaa johonkin tunnistettuun ammatillisen käytännön tarpeeseen. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla ohje, opas, esite tai käsikirja. (Vilkkä 2021. Toiminnallinen opinnäytetyö.)

Kehittäminen voidaan ymmärtää konkreettisena toimintana, jonka tavoitteena on selkeästi määritelty päämäärä. Kyseessä on laaja-alainen käsite, joka voi viitata niin yksilöllisiin uudistuksiin kuin laajempiin rakenteellisiin tai toiminnallisiin muutoksiin. Usein uudistukset kohdistuvat tiettyyn organisaatioon tai sen osaan, kuten esimerkiksi päiväkodin toimintatapojen kehittämiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 14.)

Kehittämistoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jossa hyödynnetään tutkimustuloksia ja/tai käytännön kokemuksia uusien prosessien tai menetelmien luomiseksi tai olemassa olevien merkittäväksi parantamiseksi. Se on luovaa, systemaattista ja uutta tietoa tuottavaa toimintaa, johon liittyy usein epävarmuutta sekä tulosten, että resurssien osalta. Parhaimmillaan kehittämistyön tulokset ovat dokumentoitavissa ja hyödynnettävissä myös muissa yhteyksissä. (Tilastokeskus 2025.)

8.1 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa opas Home Street Home -järjestön työntekijöille, vapaaehtoisille ja harjoittelijoille osallisuutta edistävästä puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä. Tämän myötä opas edistää kommunikaation sujuvuutta vuorovaikutustilanteissa lapsen ja työntekijän välillä ja tämän myötä vaikuttaa myös lapsen osallisuuteen positiivisesti. Tavoitteena on vastata kohderyhmän tarpeisiin eli lisätä kommunikaation tukea tarvitsevien lasten parissa työskentelevien tietoisuutta puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä sekä niiden hyödyntämismahdollisuuksista. Tavoitteena on myös, että sillä olisi kauaskantoista hyötyä järjestön toimintaan sekä asiakkaiden elämään. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena on siis kommunikaatio-opas osallisuuden tukemiseksi.

Kehittämistyön tuloksista hyötyi niin järjestön työntekijät kuin kommunikaation haasteista kärsivät asiakkaatkin. Opas jäi käyttöön järjestölle, joten tietoa voidaan jakaa myös järjestön ulkopuolisille henkilöille, jotka toimivat asiakasryhmän kanssa. Tavoitteena siis oli, että kommunikaation haasteiden kanssa elävät voivat saada oppaasta pitkäkestoista hyötyä. Lisäksi oppaan avulla voidaan edistää yhteistä toimintakulttuuria, jossa kommunikaation tukeminen nähdään osana arjen vuorovaikutusta ja lasten yhdenvertaista kohtelua.

8.2 Havainnointi päivähoitossa

Työskennellessä lasten kanssa havainnoitiin, kuinka lasten kanssa kommunikoitiin ja kuinka lapset ottivat kontaktia työntekijöihin sekä vapaaehtoisiin. Aktiivinen havainnointi tapahtui tietyllä ajanjaksolla. Lapsien vanhemmilta pyydettiin kirjallinen suostumus havainnointiin. (Liite 3) Tutkimuslupaa havainnointiin ei tarvittu, koska lapsista ei kerätty mitään henkilö- eikä tunnistetietoja. Suostumuslomake käännettiin paikallisen avulla swahiliksi, jotta lasten vanhemmat ymmärsivät mihin antavat suostumuksen.

Havainnointi tarkoittaa, että yksilön toimintaa havainnoidaan tietyssä tilanteessa tiettyjen tekijöiden osalta. Havainnointia voi tehdä kontrolloidussa tilanteessa sekä tavanomaisessa toimintatilanteessa. Havainnoinnin hyvä puoli on, että sillä voidaan kerätä mahdollisimman objektiivista tietoa yksilön käyttäytymisestä ja yksilöiden välisestä vuorovaikutuksesta. Kun havainnointi on asianmukaisesti järjestetty, saatu tieto ei ole riippuvaista tutkijan omista tulkinnoista tai käsityksistä. Havainnointia voidaan käyttää eri-ikäisten sekä eri kognitiivisilla

kehitystasoilla olevilla tutkittavilla. Havainnointi ja sen dokumentointi on työlästä, joten kovin suuria henkilömääriä ei voi havainnoimalla tutkia. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppala. 2019. Havainnointi.)

Ennen havainnointia päätetään, miksi havainnoidaan, eli mihin havainnoilla saatua tietoa käytetään. On myös päätettävä mitä, milloin, missä ja miten havainnoidaan sekä kuka havainnoi. Havainnoinnin avulla saatu tieto auttaa työntekijää toimimaan niin, että hän edistää lapsen oppimista sekä hyvinvointia. Havainnoinnin avulla saatu tieto lapsen tarpeista sekä kehitystasosta on avain lapsilähtöiseen toimintaan. (Koivunen & Lehtinen. 2015. Miksi havainnoidaan.)

Havainnoilla kerätty tieto oli olennaista, jotta osattiin valita tärkeimmät kysymykset kyselyyn sekä nähtiin lasten tarpeet. Havainnoinnin avulla pyrittiin ymmärtämään lasten arkea ja heidän kommunikointinsa ilmenemistä käytännössä tutussa ympäristössä. Ennen havainnoinnin käytännön toteuttamista kirjattiin selkeästi ylös, minkälaisia havaintoja haluttiin kerätä. Tämän pohjalta havainnoinnissa keskityttiin lasten kommunikaatiomahdollisuuksiin päivähoitossa sekä heidän kanssaan työskentelevien aikuisten tapoja käyttää eri kommunikointimenetelmiä päivähoiton lasten arjessa. Havainnointia tehtiin sekä ryhmätilanteissa, kuten leikki- ja ruokahetkissä, sekä yksilöllisesti, jolloin oli selkeämmin havaittavissa lasten reagointia ja vuorovaikutusta rauhallisemmissa olosuhteissa. Näitä havaintoja tehtiin yhdessä seuraamalla, osallistumalla ja tekemällä muistiinpanoja päivittäisestä toiminnasta kehitys- sekä cp-vammaisten lasten päivähoitossa. Muistiinpanoissa kiinnitettiin erityistä huomiota lasten eleisiin, ilmeisiin, ääntelyyn sekä siihen, miten paikalla olevat aikuiset vastasivat näihin viesteihin. Havainnointia tehtiin Keniassa, Makongenin kylässä keväällä 2025. Muistiinpanot dokumentoitiin omaan tiedostoon ja kun ne oli analysoitu, muistiinpanot hävitettiin.

Havainnointia toteutettiin Home street home:n päivähoitossa ryhmässä sekä yksilöllisesti. Lasten vanhemmilta pyydettiin kirjallinen suostumus lasten havainnointiin. Suurin osa vanhemmista antoi luvan havainnointiin, jonka myötä myös selkeni, keitä päivähoiton lapsista havainnoitiin ja keitä ei. Vanhemmille kerrottiin havainnoinnin tarkoitus, sisältö ja se, että lasten henkilöllisyys tullaan pitämään luottamuksellisena. Havainnoinnin aikana kiinnitettiin huomiota siihen, ettei lasten kanssa käytetty lainkaan puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä. Tämän vuoksi ei voitu varmuudella arvioida, kuinka hyvin lapset ymmärtävät puhetta. Sen sijaan havaittiin, että lapset reagoivat erilaisiin ärsykkeisiin, esimerkiksi heille näytettyihin esineisiin. He osoittivat kiinnostusta katseellaan, liikkeillään tai äänillä, ja näin pystyttiin päättämään heidän ymmärtämisensä ja reagointinsa tasosta. Tämä kertoi, että lapset ilmaisevat ymmärrystään ja reaktioitaan enemmän toiminnan ja eleiden kautta. Nonverbaaliset keinot, kuten eleet, ilmeet ja kehon liike, näyttäytyivät tärkeimpinä vuorovaikutuksen välineinä lasten ja aikuisten välillä.

8.3 Kohderyhmän tarpeen kartoitus kyselyllä

Kohderyhmän tarpeita kartoitettiin kyselyllä, jonka tarkoitus oli tiedustella, minkälaisia tarpeita päivähoidon lapsilla sekä heidän parissaan työskentelevillä aikuisilla on kommunikaatioon liittyen. Kyselyä suunniteltaessa hyödynnettiin aiempia havainnointeja, jotta kysymykset kohdistuisivat relevantisti havaittuihin tarpeisiin ja tilanteisiin. Tällä tavalla saatiin muodostettua kokonaisvaltainen kuva tilanteesta sekä työntekijöiden valmiuksista ja haasteista eri kommunikaatiotilanteissa.

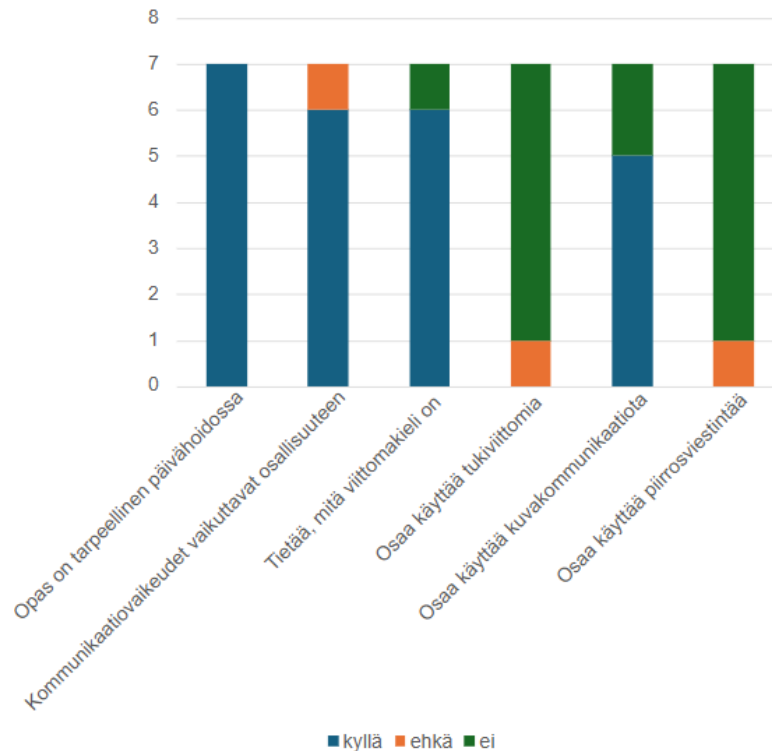
Tarpeita kartoittava kysely sisälsi 15 kysymystä liittyen tietoon erilaisista kommunikaatiomenetelmistä, lasten vahvuuksien tunnistamisesta sekä päivittäisessä arjessa huomatusta tarpeista kommunikaatiohaasteisiin ja osallisuuteen liittyen. Kysymykset muotoiltiin selkeästi ja ytimekkäästi, jotta voitiin varmistaa, että vastaajat ymmärsivät kysymykset oikein. Näin myös tulosten luotettavuus vahvistui. Kyselyn vastausten avulla valittiin tarvetta parhaiten vastaavat kommunikaatiomenetelmät lopulliseen oppaaseen. Kysymykset esitettiin päivähoidon lasten kanssa päivittäin työskenteleville.

Kysely on aineistonkeruumenetelmä, jossa kysymysten muoto on vakioitu eli standardoitu. Vakiointi tarkoittaa, että kaikilta vastaajilta kysytään samat asiat, samassa järjestyksessä ja samalla tavalla. Kyselyssä vastaaja lukee kysymykset ja kirjaa vastauksensa itse. Kyselylomaketta käytetään erityisesti silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat henkilöt ja heihin liittyvät asiat, kuten mielipiteet, asenteet, ominaisuudet tai käyttäytyminen. (Vilka 2007, 28.)

Kyselylomake on yleisin menetelmä määrällisessä tutkimuksessa aineiston keräämiseksi. Sen käyttö korostaa huolellisen ennakkosuunnittelun merkitystä, sillä tutkija ei voi myöhemmin täsmentää kysymyksiä tai tehdä havaintoja aineistosta jälkikäteen. Aineiston kerääminen onkin tutkimuksen vaiheista sellainen, jota ei voi perua. On tärkeää, että kyselylomake rakennetaan niin, että vastaaja tulkitsee sen samalla tavalla kuin tutkija on tarkoittanut. Selkeä ja yksiselitteinen lomake vähentää virhetulkintojen riskiä. (Valli 2018, Vastausten tulkinta määrällisessä tutkimuksessa.)

Helppoin tapa kerätä aineistoa on käyttää valmiita kyselylomakkeita, mutta usein ei löydy täysin sopivaa lomaketta, joka vastaisi tutkimuksen ongelmaan ja kontekstiin. Tällöin tutkijan on luotava itse omaan tilanteeseensa räätälöity lomake. Lomakkeen tavoitteena on olla mahdollisimman selkeä, ja sen kysymyksiin tulee aina löytyä vastaajalle sopiva vaihtoehto, jotta hän voi ilmaista oman mielipiteensä. Tämä edellyttää huolellista vastausvaihtoehtojen suunnittelua. Onnistunut lomake toimii ikään kuin vuoropuheluna vastaajan kanssa, ohjaten tätä oikeaan suuntaan kysymysten mukaisesti. (Valli 2018, Vastausten tulkinta määrällisessä tutkimuksessa.)

Kysely toteutettiin sähköisesti, ja jokaisella vastaajalla oli kysymykset samassa järjestyksessä. Vastaajat täyttivät kyselyn itsenäisesti, mutta tarvittaessa paikalliset auttoivat kysymysten kääntämisessä swahiliksi, mikä mahdollisti kaikkien osallistumisen riippumatta englannin kielen taidosta. Lisäksi kyselyssä avattiin keskeisiä käsitteitä, jotta vastaajat ymmärtäisivät mitä kysymyksillä tarkoitettiin. Tällä pyrittiin varmistamaan, että kaikilla vastaajilla oli tasavertainen mahdollisuus osallistua ja tuoda esiin näkemyksiään.

Kuvio 1: Kyselyn tuloksia

Kyselyyn vastasi Home street home:n päivähoiton työntekijät ja vapaaehtoiset sekä järjestön perustajat. Vastanneita oli yhteensä seitsemän. Kyselyn tuloksista kävi ilmi, että suurin osa työntekijöistä tietää mitä viittomakieli ja tukiviittomat ovat, mutta eivät osaa käyttää niitä. Monet vastaajat ovat kuulleet myös kuvakommunikaatiosta ja osaavat käyttää sitä, mutta se ei ollut havainnoinnin perusteella aktiivisessa käytössä. Pikapiirtämisestä sen sijaan vain yksi vastaajista oli saanut tietoa. Lisäksi kävi ilmi, että osalla vastaajista ei ollut lainkaan kokemusta puhetta tukevista kommunikaatiomenetelmistä.

Kyselyn vastaukset kuitenkin osoittivat, että kommunikaation merkitys tunnustetaan työyhteisössä tärkeäksi ja sen kehittämiseen ollaan valmiita panostamaan. Erityisesti nousi esille ajatus siitä, että kommunikaatio-oppaan käyttöönotto olisi tarpeellista ja hyödyllistä työn tueksi. Vastauksista ilmeni myös selkeä halu kehittää omia taitoja ja saada konkreettisia välineitä lasten kanssa toimimiseen. Näin kyselymenetelmä tukee opinnäytetyön tavoitteita kartoittaa kohderyhmän tarpeet.

Kuvio 2: Oppaan muoto kyselyn vastausten perusteella

9 Oppaan koonti

Oppas on koottu havaintojen ja kyselyn vastausten perusteella, nojaten aikaisempiin tutkimuksiin sekä kirjallisuuteen. Oppaaseen on valikoitunut puhetta tukevista kommunikaatiomenetelmistä tukiviittomat, kuvakommunikaatio ja piirrosviestintä. Menetelmät valittiin, koska ne vastaavat selkeimmin käyttäjien esiin tuomiin tarpeisiin ja ovat helposti sovellettavissa arjen tilanteissa. Lisäksi niiden avulla voidaan tukea lasten vuorovaikutusta monipuolisesti erilaisissa ympäristöissä ja lapsen yksilöllisten valmiuksien mukaisesti.

Oppaan sisältöä kehitettiin perehtymällä laajasti teoriaan puhetta tukevista kommunikointimenetelmistä sekä lapsen osallisuus huomioiden jo ennen havainnointia ja kyselyn tekoa. Teoreettinen tausta auttoi hahmottamaan, miten eri menetelmät tukevat lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä millaisia pedagogisia periaatteita niiden käytössä tulisi noudattaa. Tämä taustatyö loi vahvan pohjan havainnoinnille ja kyselylle, joiden avulla kartoitettiin käytännön tarpeita ja nykytilaa. Teoria vahvisti myös menetelmien valintojen perusteluja ja antoi suuntaviivat oppaan sisällön rakentamiselle, jotta se palvelee lapsia ja työntekijöitä mahdollisimman hyvin.

Teoreettiseen tietoon perehtymisen jälkeen suoritettiin havainnointia, jonka aikana seurattiin lasten reaktioita erilaisiin ärsykkeisiin sekä seurattiin kuinka työntekijät ovat vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Havainnoinnin aikana huomattiin, että lapset reagoivat erilaisiin ärsykkeisiin, kuten heille näytettyihin esineisiin. Näin ollen voi todeta lasten hyötyvän puhetta tukevista kommunikointimenetelmistä, jossa puheen tukena käytetään visualisointia. Havainnoinnin avulla nähtiin, että lasten kanssa ei käytetty mitään puhetta tukevia kommunikointimenetelmiä, vaikka niistä oli kuultu ja niitä osattaisiin käyttää. Koska havainnoinnin aikana

puhetta tukevia kommunikaatiokeinoja ei käytetty, ei voida sanoa havainnoinnin perusteella osataanko menetelmiä käyttää.

Kyselyn laatiminen oli keskeinen osa oppaan kehittämisen prosessia, sillä sen avulla haluttiin saada kattava kuva päivähoiton henkilöstön tiedoista, taidoista ja tarpeista liittyen puhetta tukevien kommunikaatiomenetelmien käyttöön. Kysely suunniteltiin huolellisesti siten, että se kattaisi sekä menetelmien tuntemuksen että niiden käytännön soveltamisen arjessa. Kysymysten muotoilussa pyrittiin selkeyteen, jotta vastaajat pystyisivät helposti ymmärtämään ja vastaamaan niihin rehellisesti. Kyselyssä käytettiin monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä, joiden avulla saatiin syvällisempää tietoa ja henkilöstön omia näkemyksiä. Kysely toteutettiin sähköisesti päivähoiton työntekijöille, ja sen tuloksia analysoitiin laadullisesti ja määrällisesti. Näiden tulosten perusteella pystyttiin tunnistamaan puutteita ja vahvuuksia henkilöstön osaamisessa sekä kartoittamaan, mitkä kommunikaatiomenetelmät tulisi sisällyttää oppaaseen.

Kyselyn vastausten perusteella kyselyyn vastaajat osasivat käyttää kuvakommunikaatiota, mutta se ei ollut aktiivisessa käytössä. Koska kuvakommunikaatiota ei käytetty, oli se hyvä ottaa oppaaseen, jotta kuvatkin tulevat osaksi lasten päivittäistä kommunikaatiota. Kyselyn tulosten perusteella vastaajat tiesivät, mitä viittomakieli ja tukiviittomat ovat, mutta piirrosviestinnästä oli tietoa vain yhdellä vastaajalla. Suurin osa vastaajista ei osannut käyttää näitä menetelmiä ja sen takia tukiviittomat ja piirrosviestintä valikoitui oppaaseen.

Opas (Liite 1) on luotu Canva- työkalulla mukaillen järjestön käyttämiä värejä, sekä oppaaseen on laitettu järjestön logo. Canva valikoitui työkaluksi, koska se on jo ennestään tuttu ja se on käytössä työelämäkumppanilla. Canva on helppokäyttöinen ja monipuolinen työkalu, jolla voi luoda visuaalisia kokonaisuuksia. Canvassa oppaan ulkoasun suunnittelu sujui joustavasti, mikä mahdollisti nopean muokkaamisen saadun palautteen perusteella.

Työelämäkumppani on antanut oppaasta palautetta ja sen perusteella opasta on muokattu niin, että se on selkeä ja helposti ymmärrettävä. Oppaan tukiviittomat ovat keniankielisiä. Vapaasti käytettäviä keniankielisiä tukiviittomia oli vaikea löytää, joten asia on ratkaistu ottamalla itse kuvat tukiviittomista. Oppaaseen on valittu mahdollisimman yhtenäiset kuvat papunet-sivustolta. Oppaaseen on koottu esimerkkejä tilanteista, joita päivähoitossa tapahtuu päivittäin. Oppaasta tuli selkeä ja siinä on tiivistetysti teoriaa ja käytäntöä.

Oppaassa ensimmäisenä kerrotaan kommunikaatiosta lyhyesti ja siitä miksi kommunikaatio-opas on tehty. Siinä tuodaan ilmi, että opas on tuotettu opinnäytetyönä. Nämä asiat johdattavat lukijan aiheeseen. Lisäksi johdanto luo selkeän kehyksen oppaan tarkoitukselle ja auttaa lukijaa ymmärtämään materiaalin käytännöllisen hyödyn ennen sisältöosuuksiin siirtymistä.

Ensimmäisenä kommunikointimenetelmänä esitellään piirrosviestintä, koska se oli vastaajien kesken tuntemattomin menetelmä. Piirrosviestintää voi alkaa myös heti toteuttaa, koska siihen ei tarvita erillisiä materiaaleja. Piirrosviestintään tarvitaan vain paperia ja kynä. Piirrosviestintää on helppo ja nopea toteuttaa. Piirtäminen on hyvä tehdä nopeasti, jotta lapsen mielenkiinto pysyy yllä. Piirrosviestinnässä kuvien määrä vaihtelee lapsen taitojen ja muistikyvyn mukaan. Oppaassa opastetaan sen käytöstä ja annetaan esimerkkejä eri tilanteista.

Toisena oppaassa esitellään tukiviittomat. Tukiviittomataan eivät tarvitse erillisiä materiaaleja, mutta viittomia pitää harjoitella. Tukiviittomat ovat yksittäisiä sanoja ja ne rytmittävät puhetta. Tukiviittomien oikeaoppinen käyttö ei ole niin olennaista kuin se, että niitä käytetään. Tukiviittomat tukevat myös sanojen oppimisessa. Oppaaseen koottiin tukiviittomia, joita päivähoitossa tarvitaan. Oppaan viimeisellä sivulla on internet-osoitteita, joista löytyy lisää keniakielisiä viittomia.

Viimeisenä oppaassa on kuvakommunikaatio. Kuvakommunikaatioon tarvitsee kuvamateriaalia, jota oppaaseen on kerätty ja jota henkilöstö voi käyttää lasten kanssa. Oppaassa olevat kuvat on valittu sen mukaan, mitkä voisivat olla olennaisimpia lasten arjessa. Kuvat visualisoivat puhetta ja auttaa lapsia ymmärtämään paremmin puhetta. Kuvat havainnollistavat vaikeasti ymmärrettäviä asioita. Myös lasten on helppo näyttää kuvista mitä esimerkiksi he haluavat tehdä. Oppaan lopussa mainitaan nettisivuja, joista voi halutessaan tulostaa lisää kuvia.

10 Kehittämistyön arviointi

Kommunikaatio-oppaasta muodostui selkeä ja helppokäyttöinen kokonaisuus, joka vastasi hyvin organisaation tarpeisiin ja vahvisti lasten osallisuutta. Oppaan sisältö suunniteltiin siten, että sitä olisi mahdollisimman vaivatonta hyödyntää käytännön työssä ja että se tukisi kohde-ryhmän mahdollisuutta tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. Siinä esitellään kolme keskeistä kommunikaatiomenetelmää, joiden käyttöä havainnollistetaan konkreettisten esimerkkien avulla. Esimerkit auttavat ymmärtämään, miten menetelmiä voidaan soveltaa erilaisten asiakkaiden ja työntekijöiden välisessä vuorovaikutuksessa. Kokonaisuudesta tuli käytännönläheinen, selkeä ja käyttäjälähtöinen työkalu, joka tukee lasten osallisuutta.

Opinnäytetyön aihe löytyi nopeasti ja sopi heti toimeksiantajalle, mikä motivoi opinnäytetyön alulle panemiseen. Kun päästiin tutustumaan paremmin toimeksiantajaan ja Kenian kulttuuriin, työskentely koettiin erityisen mielenkiintoiseksi ja opettavaiseksi. Organisaatioon perehdyttäessä havaittiin selkeä tarve kommunikaatiomenetelmien oppaalle, mikä teki työstä merkityksellisen ja tavoitteellisen. Oli tärkeää tuottaa opinnäytetyö, joka vastasi todelliseen tarpeeseen ja tuki organisaation kehittämistä. Prosessi oli antoisa kokemus, jonka aikana ammatillista osaamista vahvistettiin ja saatiin mahdollisuus tehdä konkreettisesti hyödyllistä työtä.

Opinnäytetyöprosessin aikana oppiminen syveni erityisesti kulttuurisensitiivisyyden ja kommunikaatiomenetelmien osaamisen osalta. Opittiin, että kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa erilaisen taustojen ja arvojen kunnioittamista sekä herkkyyttä kohdata ihmiset yksilöllisesti ja tasa-arvoisesti. Ymmärrettiin myös, että kehittämistyö oli suunnitelmallinen ja tavoitteellinen prosessi, joka eteni tarpeen tunnistamisesta toteutukseen ja arviointiin. Kommunikaatiomenetelmien osaaminen syveni oppaan laatimisen myötä, ja opittiin, miten erilaisia menetelmiä voitiin hyödyntää osallisuuden ja vuorovaikutuksen tukena. Kokonaisuutena prosessi vahvisti ammatillista identiteettiä ja lisäsi valmiuksia toimia sensitiivisesti työelämässä.

Toimeksiantajalta pyydettiin palautetta opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. Toimeksiantajan palautteiden mukaan oppaan sisältö on tarvetta vastaava ja kattava. Teoriaa ja käytäntöä on sopivassa määrin. Opas on helposti ymmärrettävä. Palautteessa toivottiin pienempää fonttikokoa ja oppaan fyysisen koon pienennystä. Päivähoidon tiimin palaute oli positiivista ja opas koettiin tarpeellisenä. Palautteessa mainittiin, että opas on käytännöllinen. Tiimi piti erityisesti tukiviittomaosuudesta. Tiimi kokee kommunikaation haastavana lasten kanssa, joten heidän mielestään oli hienoa, että he saivat oppaan, joka ohjaa ja auttaa heitä kommunikaatiossa.

Tavoitteena oli vastata kohderyhmän tarpeisiin eli lisätä kommunikaation tukea tarvitsevien lasten parissa työskentelevien tietoisuutta puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä sekä niiden hyödyntämismahdollisuuksista. Tavoitteena oli myös, että sillä olisi kauaskantoista hyötyä järjestön toimintaan sekä asiakkaiden elämään. Tavoitteiden näkökulmasta opinnäytetyö on onnistunut. Toimeksiantajan palautteen perusteella tietoisuutta kommunikaatiomenetelmistä ja niiden hyödyntämisestä on lisätty. Kauas kantoisuudesta ei voi kuitenkaan vielä todeta mitään, mutta opas on otettu hyvin vastaan ja sitä tullaan käyttämään.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että teoreettinen viitekehys on onnistuneesti ohjannut sekä aineistonkeruuta että tuotoksen rakentumista. Havaintojen ja kyselyn kautta esiin nousseet tarpeet vastasivat suoraan tutkimuksissa kuvattuja edellytyksiä toimivalle vuorovaikutukselle ja osallisuutta tukeville menetelmille. Työntekijöiden rajalliset valmiudet, lasten non-verbaalisen viestinnän korostuminen sekä rakenteelliset haasteet loivat perustellun pohjan käytännönläheisen oppaan kehittämiseksi. Opas toimii sillanrakentajana teorian ja arjen välillä, sillä se konkretisoi niitä menetelmiä, joiden vaikuttavuus ja käyttökelpoisuus on aiemmassa tutkimuksessa tunnistettu, mutta jotka eivät vielä olleet juurtuneet käytäntöön. Kehittämisprosessi toteutui tutkimuskirjallisuuden kuvaamalla tavalla vuorovaikutteisena, tarvelähtöisenä ja vaiheittain etenevänä, mikä vahvistaa sen luotettavuutta ja tarkoituksenmukaisuutta juuri siihen kontekstiin, jossa sitä käytetään.

11 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessi oli opettavainen, monivaiheinen ja merkityksellinen, joka herätti paljon eettisiä ja ammatillisia ajatuksia. Lasten osallisuuden ja vuorovaikutuksen parissa työskentely tuntui tärkeältä ja sen myötä aihe motivoi tekemään parhaansa työn jokaisessa vaiheessa. Ajatus aikuisten mahdollisuuksista ja vastuusta lasten ilmaisun mahdollistajiksi herätti myös pohdintoja. Kommunikaatiomenetelmien helppokäyttöisyys ja vastaavuus tarpeelle oli erittäin suuressa osassa ohjaamassa oppaan luontia.

Kehittämistyön aikana työstettiin omaa teoreettista osaamista kommunikaatiomenetelmiin, osallisuuteen sekä kehittämistyöhön. Havainnot lasten ja aikuisten vuorovaikutuksesta antoivat käsityksen siitä, mitä tilanteita varten opas tullaan tekemään, ja sen myötä osattiin myös valita oikeanlaiset kuvat ja viittomat lopulliseen tuotokseen. Kyselyaineiston pohjalta saatiin selville työntekijöiden lähtökohtia ja valmiuksia erilaisten kommunikaatiomenetelmien käyttöön ja heidän toiveitansa opasta ajatellen. Oppaasta tehtiin selkeä, visuaalinen ja arjen eri tilanteisiin sovellettava edellä mainittujen tiedonkeruumenetelmien aineistojen pohjalta.

Kehittämistyö oli jatkuvasti tarkentuva ja vahvasti vuorovaikutteinen prosessi. Se vaati soveltumista hyvin uudenlaisiin kenttäolosuhteisiin ja kulttuuriin. Se myös vaati eettisyyden tarkastelua ja noudattamista erityisesti erityislasten kanssa työskenneltäessä. Sen myötä opittiin myös uutta omasta ammatillisuudesta, joka kehittyi prosessin edetessä.

Opinnäytetyön prosessin aikana pohdittiin paljon sitä, miten kommunikaation esteet voivat vaikuttaa lapsen osallisuuteen ja millaisia keinoja niiden madaltamiseen on. Haluttiin huomioida sitä, että Keniassa lasten kanssa työskentelevillä henkilöillä ei aina ole saatavilla sähköä tai älylaitteita, joten oppaasta luotiin versio, joka toimii myös tulostettuna. Tämän myötä kynnys sen käytölle madaltuu ja sen ottaminen arkeen mukaan voi toimia saumattomasti.

Opas vastaa käytännön tarpeeseen ja jäi järjestön käyttöön. Aineiston keruu toteutettiin eettisesti ja osallistavasti ja sen myötä tehdyt johtopäätökset palvelevat valmista tuotosta. Työstä saatu positiivinen palaute järjestön edustajilta sekä järjestön työntekijöiltä osoittaa, että tarpeeseen ja toiveisiin vastattiin.

12 Eettisyys ja luotettavuus

Sosiaalialan ammatillinen työ perustuu ihmisarvon, ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden eettisiin periaatteisiin. Ammattietiikka ohjaa työntekijää edistämään ihmisen hyvää elämää ja turvaamaan asiakkaiden oikeudet. Eettinen harkinta, kypsyys ja valmius ovat keskeinen osa ammatillista osaamista, sillä työssä kohdataan usein tilanteita, joissa arvoja ja toimintavaihtoehtoja on punnittava. Eettiset periaatteet näkyvät käytännön työssä tekoina,

päätöksinä ja asenteina. Arvot, kuten tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja luottamuksellisuus ohjaavat työntekijän tapaa kohdata asiakas ja toimia yhteisössä. Ammattietiikan tunteminen ja soveltaminen vahvistavat työn laatua, asiakkaiden luottamusta ja sosiaalialan ammatillista identiteettiä. (Talentia, 2025.)

Eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan hyvän tieteellisen käytännön (research integrity) keskeiset periaatteet ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Luotettavuudessa varmistetaan tieteellisen toiminnan laatu kaikissa sen vaiheissa eli suunnittelussa, menetelmissä, analyyseissa ja voimavarojen käytössä. Rehellisyydessä tieteellistä toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan avoimesti, oikeudenmukaisesti ja puolueettomasti. Tulokset raportoidaan ja niistä viestitään yksityiskohtia salaamatta. Arvostus osoitetaan kunnioituksella kollegoille, tieteellisen toiminnan osapuolille, yhteiskunnalle, ekosysteemeille, ympäristölle ja kulttuuriperinnölle. Vastuunkanto on koko tieteellisen toiminnan elinkaareissa. Ideasta hallinnointiin, koulutukseen, ohjaukseen, toteutukseen, julkaisemiseen ja vaikutuksiin asti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023.)

Opinnäytetyöprosessissa noudatetaan Laurea-ammattikorkeakoulun tutkimusohjeistusta, EU:n yleistä tietosuojasetusta (GDPR) sekä aineistohallintaan liittyviä ohjeita. Opinnäytetyön aineistohallintaa varten on laadittu aineistohallintasuunnitelma. Aineistohallintasuunnitelmassa määritellään selkeästi, miten kerätty tieto tallennetaan, suojataan ja arkistoidaan opinnäytetyön eri vaiheissa.

Aineisto kerättiin tilanteeseen sopivilla ja tarkoituksenmukaisilla menetelmillä. Opinnäytetyössä ei käytetty kenenkään lapsen henkilötietoja eikä mitään tietoja, josta hänet olisi mahdollista tunnistaa. Kun kyseessä oli kehitysvammaisiin lapsiin liittyvä kehittämistyö, eettisiin kysymyksiin kiinnitettiin erityistä huomiota, ja myös tavoitteessa näkyy merkittävästi eettisyys. Ennen lasten havainnointia, lasten huoltajilta pyydettiin kirjallisesti lupa lasten havainnointiin (Liite 3). Lupalomakkeen kautta osoitetaan kunnioitusta vanhempien oikeuksia kohtaan ja mahdollisuus kieltäytyä lapsen havainnoimiselle. Opinnäytetyöprosessi tai sen valmis tuotos eivät tule aiheuttamaan harmia kohderyhmälle tai heidän omaisilleen.

Children Act, 2022 (Kenya) laissa mainitaan eräitä salassapitoon liittyviä velvollisuuksia, mutta se ei ole laajasti yleinen kaikissa lain osissa, vaan erityisesti tiettyihin konteksteihin kuten adoptioon ja terveydenhuoltoon liittyviin tilanteisiin. Tämä rajattu salassapitovelvollisuus heijastaa lain pyrkimystä tasapainottaa lapsen yksityisyyden suoja ja tarpeelliset tiedonvaihdot viranomaisten välillä. Salassapidon painottaminen tietyissä konteksteissa korostaa myös sitä, että lapsen etu ja turvallisuus ovat keskiössä, erityisesti tilanteissa, joissa lapsen hyvinvointi voi olla uhattuna.

Opinnäytetyön luotettavuutta lisää se, että sen on lukenut tekijöiden lisäksi opinnäytetyötä ohjaava opettaja, toimeksiantaja sekä ulkopuolinen alalla työskentelevä henkilö. Henkilöt

ovat lukeneet opinnäytetyötä sen toteuttamisen eri vaiheissa, jotta muutoksia on voitu tehdä nopeasti ja sen kehitys on mennyt haluttuun suuntaan. Lukijoilta on kerätty palautetta, ja muutoksia on tehty tarvittaessa.

Lähteet

- Aivoliitto. 2025a. Mikä kehityksellinen kielihäiriö on. Viitattu 16.4.2025. <https://www.aivoliitto.fi/kommunikatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/kielellinen-erityisvaikeus/#03179471>
- Aivoliitto. 2025b. Piirtäminen. Viitattu 8.4.2025. <https://www.aivoliitto.fi/kommunikatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/ohjaus-ja-neuvonta/esteton-viestinta/piirtaminen/#da79535d>
- Aivoliitto. 2025c. Tukiviittomat arjen tukena. Viitattu 16.4.2025. <https://www.aivoliitto.fi/kommunikatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/vinkkeja-arkeen/tukiviittomat/#da79535d>
- Aivoliitto. 2025d. Kuvat arjen tukena. Viitattu 16.4.2025. <https://www.aivoliitto.fi/kommunikatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/vinkkeja-arkeen/kuvat/#da79535d>
- Children Act. 2022. (Kenya) Viitattu 4.10.2025. <https://new.kenya-law.org/akn/ke/act/2022/29/eng@2022-07-29>
- Clark, B., Holness, W., Nyamadzawo, R. & Moogi, D. 2024. Implementing early childhood education for children with disabilities in South Africa and Kenya. Viitattu 9.10.2025. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11151401/?utm_source=chatgpt.com
- County government of Kwale 2025. Kwale county background & history. Viitattu 9.10.2025 <https://kwale.go.ke/>
- Duodecim Terveyskirjasto. 2020. Cp-vamma. Viitattu 8.4.2025. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01260>
- Duodecim Terveyskirjasto. 2025. Kehitysvammaisuus. Viitattu 8.4.2025. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00556/kehitysvammaisuus>
- Eastes, K., Oyungu, E., Jerop, C., Ombitsa, A., Kigen, B. & McHenry, M. 2025. Understanding the need for pediatric neurodevelopmental services among households in western Kenya: A population-based study. Viitattu 9.10.2025. https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/20503121241258849?utm_source=chatgpt.com
- Enable me 2025. Cerebral Palsy in Kenya. Viitattu 9.10.2025. https://www.enableme.ke/en/disabilities/cerebral-palsy-in-kenya-1687?utm_source=chatgpt.com
- Haukilehto, M. 2024. Puheen ja kielenkehityksen vaikeudet lapsella. Duodecim Terveyskirjasto. Viitattu 20.9.2025. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00413>
- Health for kids! 2025. How to use signing to support communication. Viitattu 16.10.2025. <https://www.healthforkids.co.uk/grownups/healthy-communication/how-use-signing-support-communication/>
- Home street home. 2025. Viitattu 27.3.2025. <https://www.homestreehome.fi/>
- Huuhtanen, K. 2012. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, oppimateriaalikeskus Opike

Inha, K., Laiho, S. & Mattila, P. 2020. Kieli luo osallisuutta ja oikeuksia omaan oppimiseen ja oppijuuteen. Kieliverkosto. Viitattu 1.4.2025.

<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2020/kieli-luo-osallisuutta-ja-oikeuksia-omaan-oppimiseen-ja-oppijuuteen>

Kari, O., Laakso, S., Niskanen, T. & Seppänen, M. 2020. Vammaistyön käsikirja. Helsinki: Sanoma Pro.

Kehitysvammaisten tukiliitto 2025. Minulla on asiaa. Viitattu 1.4.2025.

https://www.tukiliitto.fi/wp-content/uploads/2020/02/8bd72223-minulla_on_asiaa.pdf

Koivunen, P.-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Korpilahti, P., Pihlaja, P. & Lindvall, P. 2022. Puheen, kielen ja kommunikoinnin kehityksen vaikeudet. Teoksessa Pihlaja, P. (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-Kustannus

Korpilahti, P., Pihlaja, P. & Lindvall, P. 2022. Puheen, kielen ja kommunikoinnin kehityksen vaikeudet. Teoksessa Pihlaja, P. (toim.) Varhaiserityiskasvatus. E-kirja. Jyväskylä: PS-Kustannus

Korpilahti, P. 2006. Kielen kehitykselliset häiriöt; viivästynyt ja poikkeava kielen kehitys. Teoksessa Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A. (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Helsinki: Yliopistopaino, 40.

Kuulonhuoltoliitto 2017. Suomalaisen viittomakielen historia. Viitattu 8.4.2025.

<https://kuulonhuoltoliitto.fi/b/suomalaisen-viittomakielen-historia/>

Launonen, K. 2006. Kehitysvammaisuuteen liittyviä kielen ja kommunikaation piirteitä. Teoksessa Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A. (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Helsinki: Yliopistopaino, 144-151.

Laurinkari, J., Saarinen, A., Kärnä, E. & Besio-Laurens, E. 2014. Tuettu kirjoittaminen autistisen henkilön kommunikoinnin keinona. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 17.

Merikoski, H. 2024. Nopea piirrosviestintä. Papunet. Viitattu 8.4.2025.

<https://papunet.net/nopea-piirrosviestinta/>

Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. 2020. Lapsen kielenkehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nurmi, J.-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppala, I. 2019. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Nzimbi, T. 2025. Children's disability rights: Access to education for children with disabilities in Kenya. African law matters. Viitattu 27.3.2025.

<https://www.africanlawmatters.com/blog/childrens-disability-rights-access-to-education-for-children-with-disabilities-in-kenya-2ee3z>

Talentia 2025. Arki, arvot ja etiikka. Viitattu 4.10.2025.

<https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>

Tilastokeskus 2025. Tutkimus- ja kehittämistoiminta. Viitattu 3.7.2025.

https://stat.fi/meta/kas/t_ktoiminta.html

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen suomessa. Viitattu 16.4.2025. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino. Viitattu 10.9.2025. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tolvanen, L. 2006. Cp-vamman vaikutus puheeseen, kieleen ja kommunikaatioon. Teoksessa Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A. (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Helsinki: Yliopistopaino, 99-100.

Valli, R. 2018. Vastausten tulkinta määrällisessä tutkimuksessa. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. E-kirja. Jyväskylä: PS-Kustannut.

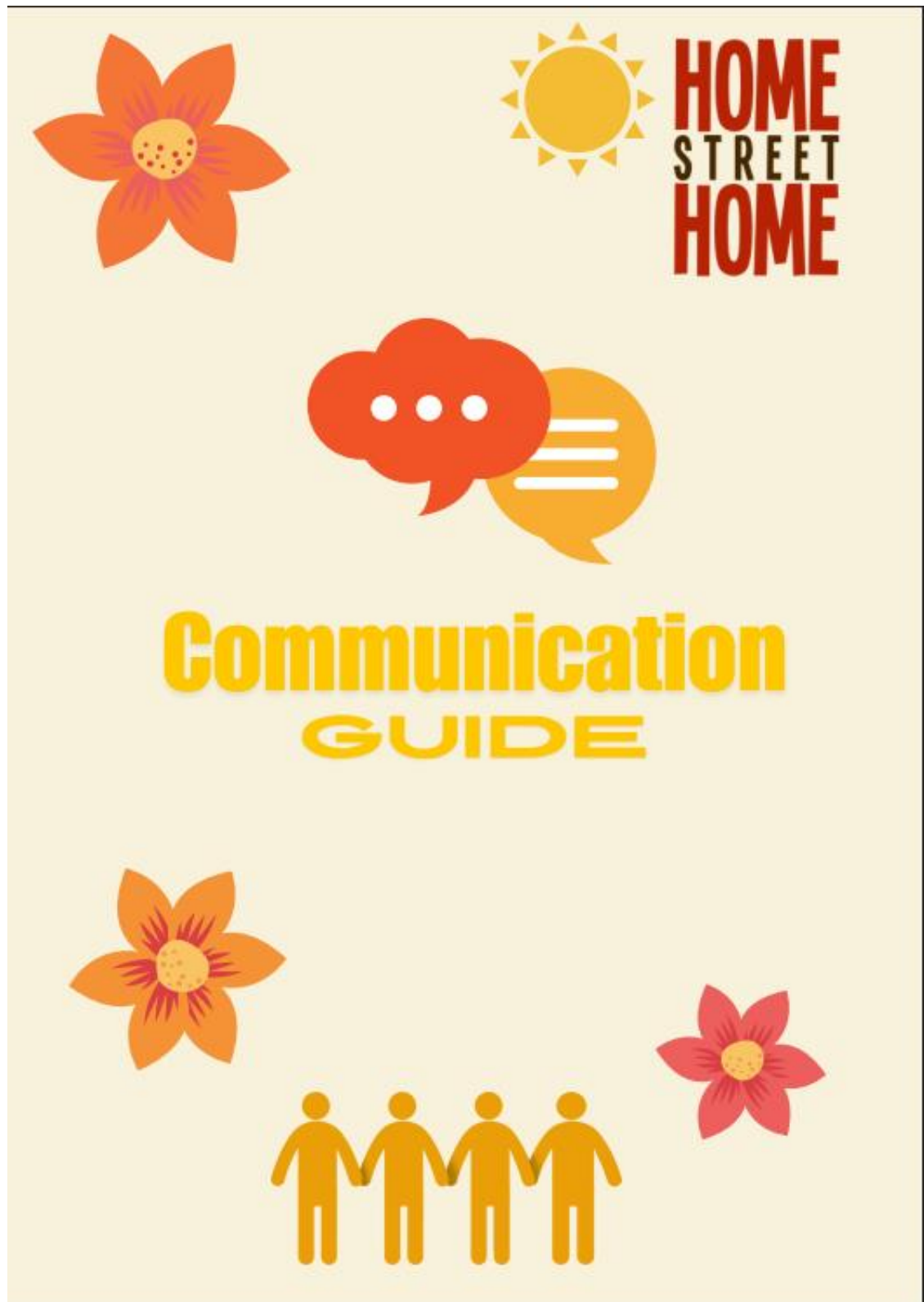
Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Liitteet

Liite 1: Kommunikaatio-opas	35
Liite 2: Varhaisen kielen kehitys ja kehitykseen liittyvät huolet (Korpilahti, Lindevall & Pihlaja 2022, 7.).....	48
Liite 3: Havainnoinnin suostumuslomake Observation consent form/ Fomu ya idhini ya uchunguzi	50
Liite 4: Todistus tutkimusluvan tarpeettomuudesta.....	51
Liite 5: Kysely.....	53

Liite 1: Kommunikaatio-opas

Introduction

Language has many manifestations: it can be spoken, written, pictorial or signed. In addition to an agreed-upon sign system, nonverbal communication such as facial expressions, gestures and tone of voice is a central part of interaction. Language connects the past and the future, enabling speech about the past and thought about the future. Although humans have a genetic predisposition to learn language, it also requires cognitive, social and motor skills, early interaction and a social environment.

This guide has been produced as part of bachelor of social services students thesis. The aim of the guide is to increase awareness among those working with children who need communication support about speech support and replacement methods and the possibilities for their use. The aim is also that it will have far-reaching benefits for the organization's operations and the lives of its clients, including increasing inclusion.

Quick Drawing Communication System

In quick drawing communication, it is important to keep the drawing fast to maintain the child's interest and to monitor the child's reactions to be sure that the child understands what is being said and can possibly also participate in the drawing.

Drawing is effective in supporting and replacing speech, as pen and paper are usually already available. It is also useful in situations where the desired things cannot be found in pictures elsewhere. Drawing supports the control of attention and can make the rhythm of speech clearer.

How to use it

Drawing communication occurs by quickly drawing pictures on paper, the number of which can vary depending on the child's linguistic skills and memory. It is difficult for a non-verbal child to take initiatives or talk about their experiences, but rapid drawing communication helps to clarify both pleasant and unpleasant experiences.

The child is actively involved in the discussion, and once the matter has been clarified, it is checked by asking whether it was the right thing that they wanted to tell or what they wanted to get answers to.

Examples

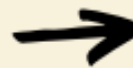
You can ask your child if anything nice happened yesterday and at the same time draw a smiley face to mean nice, a sad face to mean sad, and a question mark to mean something else. The child will select one of these options with their finger and you can continue by asking more questions and drawing at the same time.

You can ask your child if they want to go play soccer or swim and at the same time draw a picture of soccer and a picture of swimming. The child will use their finger to indicate which one they want to go do.

Drawing can also be used to tell a social story to your child. You can tell your child that lunch is going to be eaten first and draw a picture of the plate at the same time, and after eating it is time to rest for the day and draw a picture of the child sleeping.

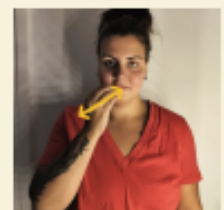
Speech supporting signs

Speech supporting signs are not the same as sign language, but are individual words taken from sign language that are used to support speech. They clarify and rhythmize adult speech, help children understand better, and provide a means of expression, especially when speech is limited. Support signs also support speech learning without slowing it down, and they are learned in everyday interaction through repetition and meaningful situations.

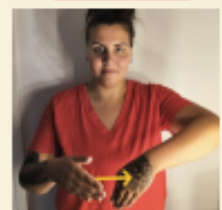
The supporting signs used in this guide are based on Kenyan Sign Language.

Examples

For example, when a child is instructed to eat by speech supporting signs, the entire sentence is not signed to, but only the word "eat".

If you want to ask your child if they want to go play football, first sign "question" and then "football".

The aim is to use a lot of supporting signs, but briefly, so that the child can easily learn and understand them. The correctness of the supporting signs is not as important as their active use.

Speech supporting signs

I

You

He

She

Mother

Father

Baby

Teacher

Hello

Thank you

Welcome

I'm sorry

Yes

No

Please

Speech supporting signs

School

Nature

Toilet

Home

Clothing

Play

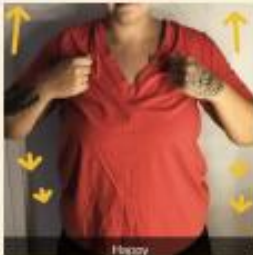
Eat

Ugali

Happy

Sad

Help

Tired

Before

After

Goodbye

Sleep

Visual communication

Visual communication uses images to support both speech and non-verbal expression, especially when a child struggles to convey thoughts verbally. Images can clarify complex ideas, aid discussions, explain concepts like time, or show daily routines. These visuals can be printed, drawn, cut from magazines, or photographed. A personalized image folder with essential picture cards can be created based on the child's needs to enhance communication.

It is a good idea to start getting to know the use of pictures through an activity that is meaningful to the child, such as play. Illustrated play options help in planning one's own activities and they give the child the opportunity to influence their next activity, even if it could not be done verbally. One's own picture sets can also be used to facilitate everyday situations.

How to use it

Pictures related to dressing, eating or evening activities can be an effective way to help a child understand what is happening and at the same time the child can practice using pictures that occur in everyday life. A prerequisite for children to practice picture communication is modeling from an adult. A child cannot be expected to use pictures fluently if he has not received enough modeling and instruction.

When working with a child, use pictures actively so that the child understands what is happening or what you are telling them. You can either point or show the picture to the child or ask the child to point or show the picture themselves.

Examples

When it's time to eat, you tell the child that it's time to eat and show them a picture of the meal.

When it is time to play, the child is shown a picture of playing and also told about it verbally.

You can also use pictures to ask your child for their opinion. You can ask if the child wants to go play with the others and show a yes and no picture and the child points to either picture with their finger.

Pictures can also be used to tell a social story to a child. You can tell the child that lunch is eaten first and show a picture of a plate, and after eating it is time to rest and show a picture of sleeping.

Pictures for visual communication

Pictures: Papunetin kuvapankki, papunet.net, Elina Vanninen, Sergio Palao / ARASAAC ja Sclera.

I

You

He

She

Mother

Father

Baby

Teacher

Hello

Thank you

Welcome

I'm sorry

Yes

No

Please

I don't know

Pictures for visual communication

Pictures: Papunetin kuvapankki, papunet.net, Elina Vanninen, Sergio Palao /
ARASAAC ja Sclera.

School

Nature

Toilet

Home

Clothing

Eat

Play

Ugali

Happy

Sad

Help

Tired

Before

After

Goodbye

Sleep

More:

Find more signs in these videos;

<https://www.youtube.com/watch?v=zKzhbZXg9KM>

<https://www.youtube.com/watch?v=CrUk8oOPUKM>

<https://www.youtube.com/watch?v=9v37lg6Hhzg>

<https://www.youtube.com/watch?v=Izlr-9NxPXk>

https://www.youtube.com/watch?v=AGXrsYvNvjw&list=PL9fGW7Woows2vFhZtxzbbdpluMeE_gmYI&index=4

And more pictures from these websites:

<https://pixabay.com/fi/>

<https://globalsymbols.com/>

<https://kuvapankki.papunet.net/>

<https://www.opensymbols.org/>

Liite 2: Varhaisen kielen kehitys ja kehitykseen liittyvät huolet (Korpilahti, Lindevall & Pihlaja 2022, 7.)

Lapsen ikä	Tyypilliset taidot ja osaaminen	Huolen merkkejä
7 kk- 1 v	Lapsi jokeltelee monipuolisesti. Lapsi vastaa aloitteisiin. Lapsi pyrkii kontaktiin toisten kanssa ja käyttää eleitä ilmaisen tukena. Lapsi ymmärtää yksittäisten sanojen merkityksiä. Lapsi osaa näyttää, kuka on äiti, isä tai jokin muu tuttu asia tai esine, esimerkiksi tuttu tutti tai kissa.	Lapsi ei seuraa ympäristöään eikä pyri vaikuttamaan siihen. Lapsi ei vastaa aloitteisiin tai ei tee itse aloitteita. Vastavuoroisuus puuttuu. Lapsella on vähän kommunikatiivisia-eleitä tai hän ei ymmärrä niitä, esimerkiksi osoittamista ja vilkuttamista. Lapsen jokeltelu tai tavujen toistaminen on vähäistä tai yksipuolista, tai se sisältää niukasti konsonantteja. Ääntely on vähäistä ja yksipuolista.
1-2 v	Lapsen ensisanat ilmaantuvat. Sanaston karttuminen on yksilöllistä. 2- vuotiaan ydinsanasto on noin 50 sanaa. Sanavarasto vaihtelee muuttamista sanoista yli 200 sanaan. Lapsi oppii 2- noin 10 sanaa päivässä. Lapsi on aktiivinen aloitteentekijä. Lapsi ymmärtää enemmän sanoja kuin hän itse tuottaa. Lapsi noudattaa yksisanaisia toimintaohjeita. Lapsella on symbolisia leikkitoimintoja.	1 vuoden iässä mainittujen huolten lisäksi: Lapsella on vähän kommunikatiivisia eleitä, eikä hän esim. Osoita sormella tai vilkuta. Lapsella ei ole lainkaan sanoja 1,5-vuotiaana. Sanasto kasvaa hitaasti. 2- vuotiaana sanoja on alle 10. 2- vuotias ei muodosta kahden sanan lauseita. Lapsi ei noudata lyhyitä ohjeita tai ymmärtää ne väärin. Lapsen leikissä ei ole symbolisia toimintoja. Huomioidaan, esiintyykö suvussa kielellisiä vaikeuksia.
3 v	Lapsi opettelee innokkaasti uusia sanoja ja tuottaa ilmaisuja, joissa sanat taipuvat sijamuodoissa. Sanasto on kasvanut. Adjektiivien,	2 vuoden iässä mainittujen huolten lisäksi: Sanojen äänneasu on selkeästi puutteellinen. Lapsella on suppea aktiivinen sanavarasto. Lapsi ei

	<p>pronominien ja partikkeleiden käyttö yleisty. Puheessa esiintyy verbien aikamuotoja, monikon tunnus, genetiivi, partitiivi sekä sisä- ja ulkopaikallissijoja. Lapsi käyttää myös omatekoisia sanoja, muotoja ja taivutuksia. Lapsi on aktiivinen kumppani, joka kyselee ja osaa keskustelun alkeet.</p>	<p>taivuta sanoja. Lausetasoista kieltä on vain vähän. Lapsi ei noudata kaksisaisia ohjeita tai ymmärtää ne väärin. Lapsen puhe on vieraille vaikeaselkoista. Lapsen leikki on toistavaa tai "köyhää", pääasiassa yksinleikkiä. Lapsi ei kysele eikä osaa vuorottelevan keskustelun alkeita.</p>
4 v	<p>Lapsen puhe on helposti ymmärrettävää. Lapsi käyttää apuverbejä ja eri aikamuotoja sekä taivuttaa verbejä persoonamuodossa. Lapsen puheessa esiintyy käsky-, kielto- ja kysymyssanoja. Lapsi osaa ilmaista esineiden paikkaa ja sijaintia. Lapsi käyttää adjektiivin vertailuasteita. Lapsi ilmaisee tunteitaan sanallisesti. Lapsi osaa kertoa kuvista ja luoda juonellisen kertomuksen, jolla on yhtymäkohtia hänen omaan kokemusmaailmaansa. Kielellinen tietoisuus laajenee.</p>	<p>3 vuoden iässä mainittujen huoltien lisäksi: Lapsella on suppea tuottava sanavarasto. Esineiden ja asioiden laadun - koon, määrän, muodon ja värin - kuvaus on epätarkkaa tai virheellistä. Lapsen käyttämät lauserakenteet ovat yksinkertaisia. Lapsella on vaikeuksia taivutusmuotojen hallinnassa. Lapsi ei osaa kertoa näytetystä kuvasta. Lapsella on puutteita vuorovaikutus-, keskustelu- ja leikkitaloissa.</p>
5 v	<p>Eri sanaluokan sanoja esiintyy lapsen puheessa samassa suhteessa kuin aikuisilla. Sanojen ääntäminen on yleiskielen mukaista. Lapsi taivuttaa sanoja ja muodostaa lauseita perussääntöjen mukaisesti. Ajan, paikan ja sijainnin ilmaisut tarkentuvat. Esineiden ja asioiden koko, määrä, muoto ja väri ovat lapsella hallinnassa. Lapsi osaa tuottaa omia tarinoita tai loruja. Lapsi nauttii</p>	<p>4 vuoden iässä mainittujen huoltien lisäksi: Lapsella on viestin vastaanottamisen ja kuullun ymmärtämisen vaikeuksia. Suhde- ja laatukäsitteet ovat epäselviä. Sijainnin ja tilan orientaatio ja käsitteistäminen on hukassa. Lapsella on erityinen sanojen löytämisen ja nimeämisen vaikeus. Lapsi ei osaa kertoa arjen tapahtumista eikä kuvista. Lapsi ei ymmärrä leikkiin liittyviä tai</p>

	kielellisestä hassuttelusta, loruista ja kielikuvista.	sosiaalisia sääntöjä, vaikka ne kerrottaisiin hänelle monta kertaa.
6 v	Lapsi hallitsee jo yli 10 000 sanaa. Esineiden ja symbolien nimeäminen on sujuvaa. Äännetietoisuus on kehittynyt: lapsi oivaltaa, että sanat muodostuvat äänneistä, havaitsee äänne-eroja, yhdistää, poistaa, lisää tai laskee sanoissa esiintyviä äänneitä. Vuorovaikutuksen perustaidot ovat kehittyneet. Lapsi toimii annettujen ohjeiden mukaisesti. Lapsi vuorottelee keskustelussa. Lapsi kykenee kuuntelemaan satuja ilman kuvia ja muistaa sekä osaa tuottaa esimerkiksi edellispäivän tarinan, kun luetaan jatkokertomusta.	Samat huolen merkit, kuin 5- vuotiaalla.

Liite 3: Havainnoinnin suostumuslomake

Observation consent form/ Fomu ya idhini ya uchunguzi

Hi! We are Kiia and Anniina, bachelor of social services students from Finland and we are currently doing an internship at Home Street Home. In addition to the internship, we are also doing a thesis, and we would like to ask for permission to observe your child in daycare for our thesis. The topic of the thesis is communication methods. We are creating a guide that will be used by adults working with children. The guide will help you choose the most suitable communication method for your child and use it. We do not collect any identifying information about the child, so the child's identity will remain confidential.

Please tick the box below and return the form to Home Street Home as soon as possible.

Habari! Sisi ni Kiia na Anniina, wanafunzi wa shahada ya kwanza wa huduma za kijamii kutoka Ufini na kwa sasa tunafanya mafunzo ya kazi katika Nyumba ya Mtaa wa Nyumbani. Mbali na mafunzo kazini, pia tunafanya tasnifu, na tungependa kuomba ruhusa ya kumtazama mtoto wako katika utunzaji wa mchana kwa ajili ya nadharia yetu. Mada ya nadharia ni njia za mawasiliano. Tunaunda mwongozo ambao utatumiwa na watu wazima wanaofanya kazi na watoto. Mwongozo utakusaidia kuchagua njia inayofaa zaidi ya mawasiliano kwa mtoto wako na kuitumia. Hatukusanyi taarifa zozote za kumtambulisha mtoto, kwa hivyo utambulisho wa mtoto utabaki kuwa siri.

Tafadhali weka alama kwenye kisanduku kilicho hapa chini na urudishe fomu hiyo kwenye Nyumba ya Mtaa wa Nyumbani haraka iwezekanavyo.

	<p>I consent to my child being observed at daycare.</p> <p>Ninatoa idhini yangu kwa mtoto wangu kuzingatiwa katika huduma ya watoto.</p>
	<p>I do not consent to my child being observed.</p> <p>Sikubali mtoto wangu aangaliwe.</p>

Kids name:/ jina la mtoto _____

Parents signature/ saini ya mzazi _____

Home Street Home
HSH Center
Makongeni village, Kwale county, Kenya www.homestreethome.fi
info@homestreethome.fi

Todistus tutkimusluvan tarpeettomuudesta

23.4.2025

Tällä kirjeellä vahvistetaan, että opiskelijoiden Kiia Karimaa ja Anniina Hampori suunnittelemaan opinnäytetyöhön "*Puhetta tukevien kommunikaatiomenetelmien opas osallisuuden tukemiseksi*" ei tarvita erillistä tutkimuslupaa haettavaksi Keniassa.

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä voittoa tavoittelemattoman järjestön Home Street Home kanssa. Opinnäytetyön aineisto kerätään Keniassa opiskelijoiden omien havaintojen sekä henkilökunnan jäsenille jaettavan kyselyn avulla. Tutkimuksessa ei kerätä arkaluontoisia henkilötietoja, eikä se kohdistu haavoittuviin henkilöryhmiin tavalla, joka edellyttäisi erillistä tutkimuslupaa. Opinnäytetyö toteutetaan järjestön valvonnan alla eettisesti ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti.

Ystävällisin terveisin,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Viola Wallenius'.

Viola Wallenius
Toiminnanjohtaja
Home Street Home

Liite 5: Kysely

Survey

The survey will map the needs of children in daycare related to the communication guide. The survey will be distributed to employees working at the Home Street Home organization's daycare. The responses will be treated anonymously and confidentially, but please do not provide your own or anyone else's personal information in the responses. By responding to the survey, you give permission to use the responses for the communication guide.

Mapping employee background knowledge

1. Do you know different communication methods?
2. If so, what?
3. Do you know how to use them?

The need for a communication guide

4. Do you believe that children in daycare would benefit from a communication guide?
5. If so, how?
6. In what situations are there the most challenges when working with children regarding communication?
7. How could the guide be useful in these situations?

Content of the communication guide

8. What strengths do you notice in daycare children when it comes to communication?
9. What would you like the guide to include?
10. Which communication methods do you think would be most important to introduce and guide in their use in the guide?

Use of the guide

11. Do you believe that a communication guide tailored to your needs would be actively used by you? Justifications.
12. Would it be more practical for the guide to be in electronic or paper form?

Inclusion

13. Do you think supporting inclusion is important for children with developmental disabilities and CP in Kenya?
14. Do you think communication challenges affect the inclusion of children in daycare? Reasons.
15. How do you think a communication guide could support children's inclusion?